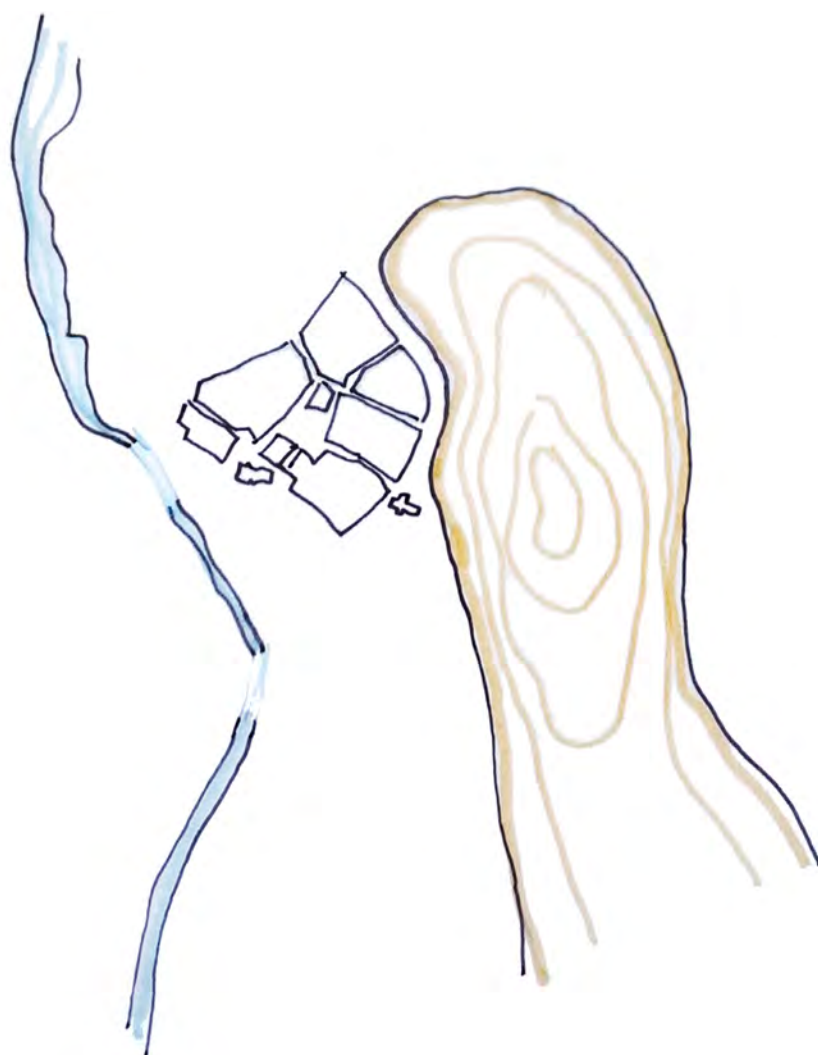

BYEN MELLEM ÅS OG Å

KULTURHISTORISK STEDSANALYSE/DIVE
FOR NÆSTVED BYMIDTE

DOKUMENTINFORMATION

Opdragsgiver: Næstved Kommune
Rapportnavn: Kulturhistorisk stedsanalyse - Næstved Bymidte
Dato: 10.06.2025
Opdrag: DIVE-analyse
Rapporten er udført af: Substrata
Faglig bemanding: Mag.art. og ph.d. Rikke Stenbro og cand.arch. Dot Severine Nielsen
Kontaktperson i Næstved Kommune: Ida Cecilie Lynggaard
Fotos: Hvis ikke andet er angivet er fotografen Dot Severine Nielsen
Forsidefoto: Illustration af Næstveds placering mellem åen og åsen, Substrata.

BYEN MELLEM ÅS OG Å	4
DIVE-ANALYSE FOR NÆSTVED BYMIDTE	
Baggrund, mål, program og proces for den kulturhistoriske stedsanalyse for Næstved bymidte	
Metode	
 INDLEDENDE KORTLÆGNING	8
Planstatus og bevaringshensyn	
Afgrænsning af analyseområdet	
 TRIN 1 BESKRIVELSE	14
Topografiens betydning for Næstveds historiske udvikling	
Tidslinje	
 TRIN 1+2 BESKRIVELSE OG FORTOLKNING	22
Tidsvinduer	
Tids-rum-matrice	
Nedslag i udviklingen af delområderne	
 TRIN 3+4 VURDERING OG AKTIVERING	42
Vurderinger og anbefalinger for udvikling og bevaring	
Overordnet for analyseområdet	
For delområderne	
KILDER	64

BAGGRUND, MÅL, PROGRAM OG PROCES FOR DEN KULTURHISTORISKE STEDSANALYSE FOR NÆSTVED BYMIDTE

Arbejdet med nærværende DIVE-analyse blev sat i gang på bestilling fra Center for Teknik og Miljø i Næstved Kommune i begyndelsen af 2024 og har løbet frem til august 2024. DIVE-analysen skal fungere som underlag for Næstved Kommunes videre planarbejde med bymidten. Analysen er blevet fulgt op af SAVE-registreringer af bygninger beliggende inden for analyseområdet, hvilket har givet nye indsigter og behov for at revidere og skærpe analysens anbefalinger. Den endelige DIVE-rapport er afsluttet juni 2025.

Analysen er udarbejdet i tæt dialog med Næstved Kommune og der har undervejs været afviklet en række arbejds møder med en intern arbejdsgruppe bestående af Ida Cecilie Lynggaard, Mikkel Olsen Hvid, Anja Andersen og Trine Camille Winther Kristoffersen. På disse møder er analysens rammesætning og delkonklusioner blevet drøftet, for at sikre at DIVE-analysen kan implementeres i planlægningen. Der er undervejs i arbejdet med DIVE-analysen endvidere søgt etableret en vidensplatform og et fælles ejerskab til analysens konklusioner blandt relevante faggrupper i kommunen. Der er, for at trykteste arbejdets analyser og konklusioner, også blevet afviklet tre byvandring, én med centrale fagpersoner fra kommunen, én med det politiske udvalg og én med borgere og interessenter fra Næstved.

Undervejs i processen er der blevet holdt møder med vigtige ressourcepersoner fra Næstved Arkiverne, Næstved Museum og Næstved Bevaringsforening, såvel som med Palle Birk Hansen, pensioneret museumsdirektør. De har bidraget med særlig viden om den historiske udvikling, som har fundet sted i analyseområdet.

Registrering “on-site” har, sammen med studier af planer, publikationer og billeder, været med til at opbygge analysens vidensgrundlag.

<
Næstved bymidte
nutidigt luftfoto 1:7000.
Næstved Kommune
BorgerGIS.

METODE

DIVE-metoden (Describe/Beskrive, Interpret/Fortolke, Valuate/Vurdere og Enable/Aktivere), som nærværende rapport tager afsæt i, er udviklet af den norske Riksantikvar (se s.64). Metoden er velegnet som et procesværktøj i arbejdet med kulturarv og kulturmiljøer i byplanlægning og stedsudvikling.

Ved at lade en DIVE-analyse informere en plan- og udviklingsproces, kan man sikre, at videreudvikling af kulturarv og kulturmiljøer sker i respekt for de bevaringsværdier, som er knyttet til et område. En styrke ved metoden er, at den kan kvalificere og løfte kulturmiljøer og kulturarv frem som en ressource i byudviklingen, i stedet for at se dem som noget der begrænser den.

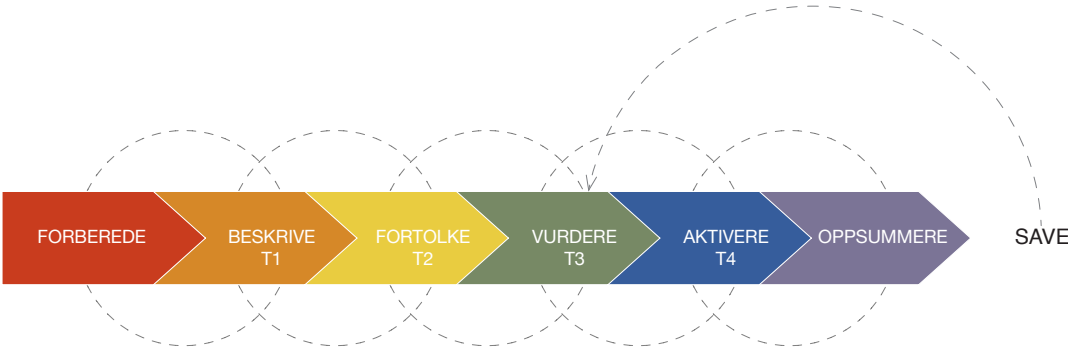
DIVE-metoden er et skalerbart analyseredskab. Metodens struktur er enkel og kan tilpasses forskellige formål og behov for viden. I byudviklingsprocesser, hvor der arbejdes med bevaring og udvikling, kan en DIVE-analyse være et nyttigt indspil til planer og projekter, fordi den omsætter kulturhistorisk information fra passiv til praktisk viden gennem sin systematiske, men samtidig fleksible opbygning. En DIVE-analyse kortlægger, hvad der, set fra et kulturhistorisk perspektiv, har været - og er - vigtigt, for et steds eller et områdes udvikling; topografisk, kulturelt, teknisk, arkitektonisk og økonomisk. Nærværende DIVE-analyse retter sit fokus på Næstved bymidte og fire tilgrænsende områder. Den ser på og vurderer, hvilken betydning den historiske udvikling, analyseområdet har gennemgået over tid og har haft på by-, landskabs- og bygningsniveau, ligesom den kommer med anbefalinger for, hvordan man bedst kan tage vare på de historiske spor i en fremadrettet udvikling.

Udpegningen af mulighedsrum og tålegrænser er betinget af den kulturarvsmæssige viden som akkumuleres i analysens første trin. Det samme gælder værdisætninger og anbefalinger. I det videre arbejde med Næstved bymidte og de tilgrænsende områders fremadrettede udvikling, må de anbefalinger, som fremsættes, derfor skulle vægtes op imod andre interesser og hensyn.

ANALYSENS CENTRALE ELEMENTER

Et centralt element i DIVE-metodikken er tids-rum-matricen, som zoomer ind på området over to akser; en tidsakse og en geografisk akse. Derved skabes der på forskellige skalatrin en række “tidsvinduer”, som giver en historisk forståelse for udviklingen frem til dagens situation. Tids-rum-matricen for Næstved bymidte er inddelt i seks tidsepoker og to skalatrin og giver dermed en oversigt over de væsentligste træk i den historiske udvikling. Matricen viser Næstved bymidtes udvikling langs en tidslinje, som begynder med dagens situation og derpå bevæger sig baglæns ned gennem de historiske lag. Tidsvinduerne viser de perioder, som mest markant har trukket synlige spor i byen.

KORTLÆGGE	Til start gennemføres en indledende kortlægning, hvor også mål og program for analysen beskrives. I denne fase redegøres der for planstatus, for de juridiske bindinger og bevaringshensyn, som gælder, ligesom den områdeafgrænsning, der gælder i det videre arbejde, fastlægges.
BESKRIVE	I den beskrivende fase etableres der en forståelsesramme; her beskrives analyseområdets topografi og kulturhistoriske udvikling og der præsenteres kortlægninger af dagens forhold.
FORTOLKE	I den fortolkende fase af analysen undersøges det, hvilke historiske perioder der har haft betydning for den fysiske udvikling af Næstved bymidte.
VURDERE	I denne fase foretages vurderinger af, hvilke elementer og karaktertræk, der er på delområdeniveau og på et overordnet byniveau. De betydningsbærende elementer vises i en tids-rum-matrice.
AKTIVERE	I denne fase ses der på, hvordan analyseområdet kan forvaltes og udvikles. Tålegrænser, sårbarhed, udviklingspotentialer og tiltag for aktivering lægges frem.
ANBEFALE	Rapporten afsluttes med anbefalinger for den videre proces.

PLANSTATUS OG BEVARINGSHENSYN

Bevaringsværdier på landskabs-, by- og bygningsniveau er omfattet af en række forskellige lovsæt, som administreres og forvaltes af både kommunale og statslige myndigheder.

Indenfor analyseområdets afgrænsning findes forskellige bevaringsudpegninger, som der skal tages hensyn til iht. lovgivningen; bygningsfredningsloven, planloven og naturbeskyttelsesloven.

FREDEDE BYGNINGER

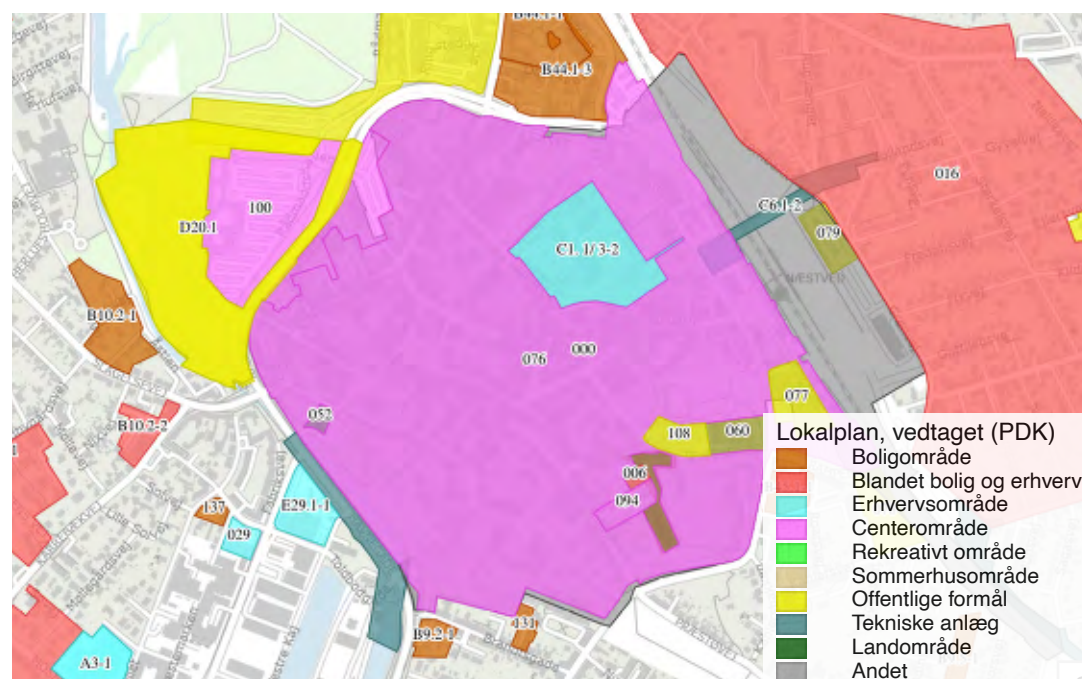
Bygninger fredes fordi de tilskrives arkitektoniske, kulturhistoriske eller miljømæssige værdier og belyser vigtige historiske bolig-, arbejds-, og produktionsvilkår og/eller andre væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Der er, fra den første bygningsfredningslov blev vedtaget i 1918 og frem til i dag, gennemført 14 fredninger inden for det område som denne DIVE-analyse ser nærmere på. Adskillige af disse fredninger omfatter flere bygninger. Både i området ved Sct. Peders Kirkeplads og Kompagnistræde samt i Riddergade blev der i årene 1918-1919 gennemført fredninger af større bygningsensembler med fokus på at beskytte Næstveds middelalderhistorie. De fredede bygninger har national beskyttelse og forvaltes af Slots- og Kulturstyrelsen gennem bygningsfredningsloven.

Ejere af fredede bygninger er lovmæssigt forpligtet til at holde den fredede bygning i forsvarlig stand og løbende sørge for almindeligt vedligehold. Som ejer af en fredet bygning skal man søge om tilladelse, hvis man ønsker at foretage ændringer på bygningen.

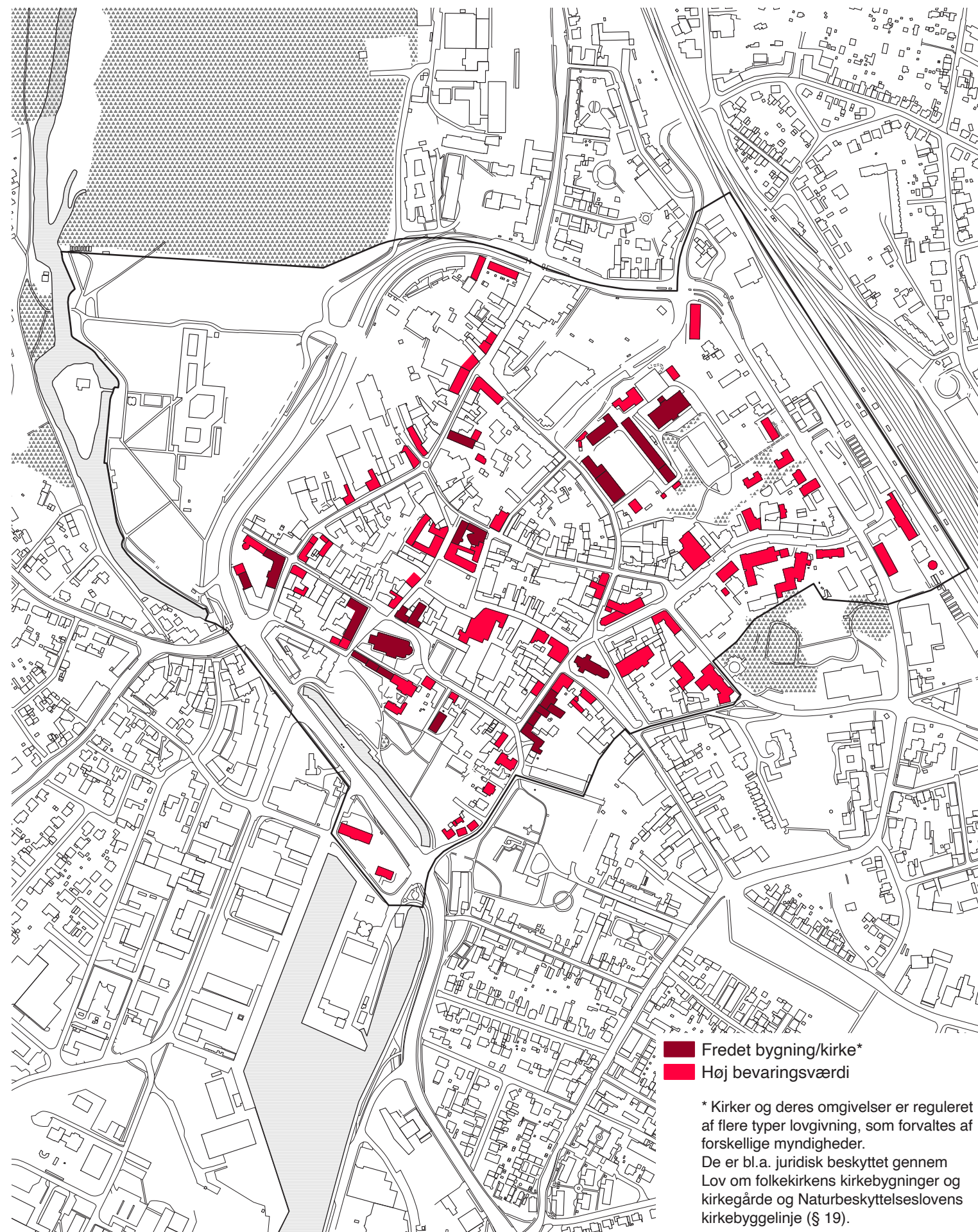
LOKALPLANER OG BEVARINGSVÆRDIGE BYGNINGER

Der findes en række bygninger, som er udpeget med høj bevaringsværdi indenfor DIVE-analysens afgrænsningsområde. Lovgrundlaget for forvaltningen af de bevaringsværdige bygninger findes både i plan-, bygnings- frednings- og museumsloven.

Kommunerne har ifølge planloven en forpligtigelse til at sikre at kulturhistoriske interesser varetages i planlægningen. Loven tilsiger at kommuneplanen skal indeholde retningslinjer, som giver en oversigt over bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer. Ifølge bygningsfredningslovens § 17 er en bygning først bevaringsværdig, når den er optaget i kommuneplanen og/eller i en lokalplan. Det er således kommunen, der har ansvaret for at udpege bygninger som bevaringsværdige og udarbejde lokalplaner til beskyttelse af dem.

Vedtagne lokalplaner. 1:12000. Kort og kortsignatur fra Næstved Kommune BorgerGIS/SDFI
Kortet viser det gældende lokalplanunderlag i analyseområdet.

Fredede bygninger og bygninger med høj bevaringsværdi i analyseområdet 1:6000. Kortet er baseret på nye SAVE-vurderinger, godkendt af Næstved Kommune i juni 2025. Toldkammerbygningen og havnebygningen er ikke nyvurderet, men er anført med SAVE-vurdering fra 1990. Kortunderlagsmaterialet er leveret af Næstved Kommune.

Et vigtigt udgangspunkt for forvaltningen af bevaringsværdier på by- og bygningsniveau er det kommuneatlas, som Planstyrelsen i samarbejde med Næstved kommune fik udarbejdet i 1991. Her udpegedes bevaringsværdige bygninger i Næstved for første gang efter SAVE-metoden.

Bygningsmassen har dog gennemgået større ændringer siden dengang, og bevaringsvurderingerne for en del ejendomme er i tidens løb lavet om eller sløjket. Gældende underlag for udpegninger af bevaringsværdige bygninger findes i de gældende lokalplaner for analyseområdet, lokalplan 076 og lokalplan C1.3/3-2. Derudover er der to bevaringsværdige bygninger, som ikke er omfattet af lokalplaner, men som er registreret på BorgerGIS. Det er hhv. toldbodbygningen og havnebygningen.

Bevaringsvurderinger af alle bygninger inden for DIVE-analysens afgrænsning, opført før år 2000, er i efteråret 2024 blevet gennemført, og er registreret i FBB. Data overgår til GeoFA, når FBB lukker medio 2026.

MUSEUMSLOVEN

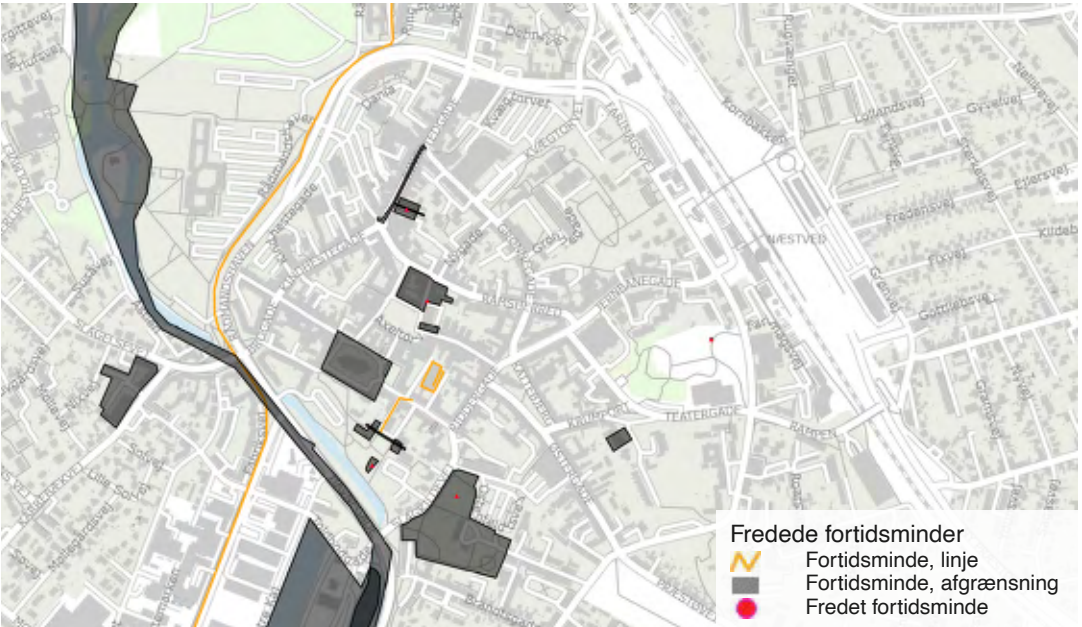
Ifølge Museumslovens kap. 8 skal de lokale kulturhistoriske museer altid inddrages, når der udarbejdes en kommuneplan eller lokalplan, der berører bevaringsværdier. Når planerne er i høring, er museerne, ifølge loven, forpligtede til at tjekke op på, om de nye eller ændrede planer tager hensyn til de væsentlige bevaringsværdier i det område, planerne skal gælde for. Det kulturhistoriske museum skal varsles såfremt kommunalbestyrelsen giver nedrivningstilladelser, byggetilladelser eller dispenserer fra fortidsmindebeskyttelseslinjen eller naturbeskyttelsesloven.

FREDEDE FORTIDSMINDER

Indenfor analyseområdet findes flere fortidsminder, som er omfattet af fredning, se kort nedenfor. De fredede fortidsminder i Næstved tæller bl.a. ruiner, kirkegårdsrester og mindesten. Fortidsmindefredningen administreres gennem to love, museumsloven og naturbeskyttelsesloven. Slots- og Kulturstyrelsen er den tilsynsførende myndighed. Se kort nedenfor.

KULTURARVSAREAL

Næstved Bymidte er udpeget som kulturarvsareal af Slots- og Kulturstyrelsen (SLKS) fordi det rummer væsentlige kulturarvsværdier, som kan være af betydning for planlægningen. Et kulturarvsareal er et interesseområde af national og regional betydning. Det rummer skjulte fortidsminder. Udpegningen af kulturarvsarealer har ifølge SLKS til formål "... at advare potentielle bygherrer om, at der er væsentlige fortidsminder i et område" (<https://slks.dk/omraader/kulturarv/arkaeologi-fortidsminder-og-diger/arkaeologi-paa-land/kulturarvsarealer>). Det udpegede kulturarvsareal i Næstved rummer både fredede og skjulte fortidsminder.

Fredede fortidsminder 1:12000
Kort og kortsignatur fra Næstved Kommune BorgerGIS/SDFI

NATURBESKYTTELSESLOVEN

Naturbeskyttelsesloven rummer en række bestemmelser som sikrer, at områder udpeget med natur- og kulturarvsværdier beskyttes. Tæt på analysens område er Herlufholmskoven og Susåen under naturbeskyttelse.

SØ- OG ÅBESKYTTELSESLINJE

Susåen er, sammen med arealerne der grænser op til den, omfattet af en 150 meter beskyttelseslinje. Der må i henhold til naturbeskyttelseslovens §16 ikke placeres bebyggelse, etableres beplantning eller terrænreguleres inden for åbeskyttelseslinjen. Se kort nedenfor.

SKOVBYGGELINJE

Herlufsholmskoven/Rådmandshave er efter Naturbeskyttelseslovens §17 omfattet af en 300 m skovbyggelinje. Se kort nedenfor.

NATURFREDNING/NATIONALT GEOLOGISK INTERESSEOMRÅDE

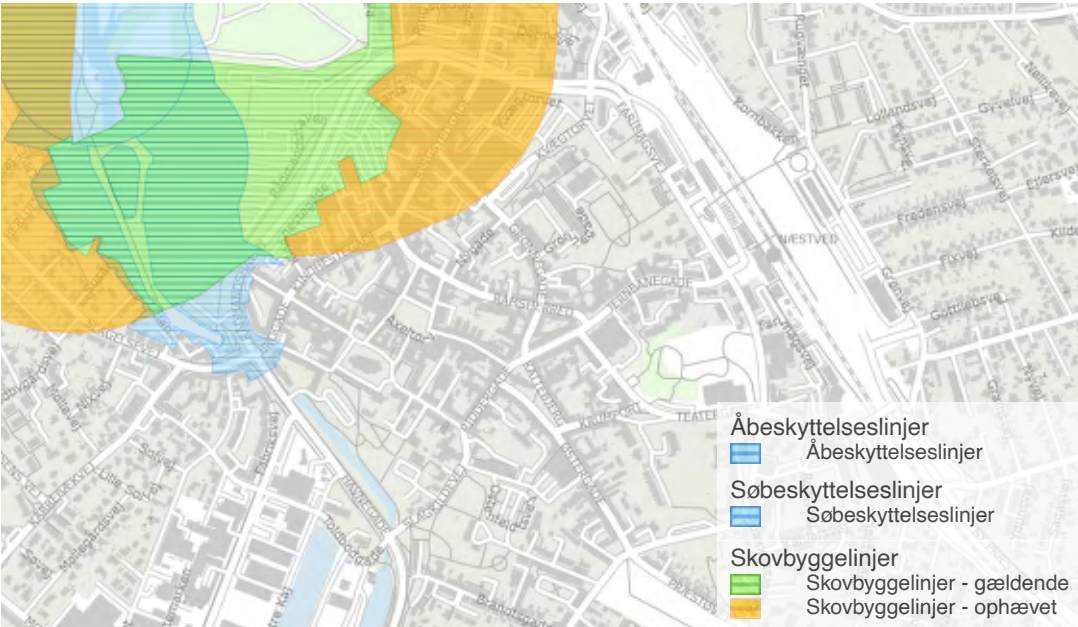
Mogenstrup Ås er omfattet af flere fredninger bl.a. for at beskytte den mod råstofudvinding og byudvikling. De rester af åsen, som ligger i bymidten, er ikke omfattet af fredning. Dog er den samlede ås udpeget som et nationalt geologisk interesseområde (nr. 166 "Tunneldal fra Præstø til Næstved", se link til miljøministeriets webgis under kilder).

KULTURMILJØER

Kulturmiljøudpegninger har til formål at beskytte kulturspor, som rækker ud over den enkelte bygning eller fortidsminde. Udpegningerne varetages af kommunerne selv og skal, for at være juridisk bindende, nævnes i kommuneplanen. Efter kommunalreformen i 2007, hvor den nuværende Næstved Kommune opstod ved sammenlægningen af fem nabokommuner, udarbejdede man en ny kommuneplan. For at opfylde sin forpligtigelse med at sikre kulturarv gennem planlægningen, fik kommunen udpeget 100 kulturmiljøer, som kom til at indgå i den nye kommuneplan. Kulturmiljøerne var knyttet til 12 temaer, der blev vurderet at være af særlig vigtige for at kunne forstå hvordan samfundsudviklingen havde manifesteret sig lokalt.

Der findes flere kulturmiljøudpegninger inden for det område som DIVE-analysen ser på.

- Susåen (nr. 58)
- Gl. Maglemølle (nr. 63)
- Næstved Station (nr. 71)
- Grønnegade kaserne (nr. 79)
- Helligåndshuset (nr. 84)
- Sct. Peders Kirkeplads (nr. 89)
- Jernbanegade (nr. 90)

Å-, sø- og skovbeskyttelseslinjer. 1:12000
Kort og kortsignatur fra Næstved Kommune BorgerGIS/SDFI

AFGRÆNSNING AF ANALYSEOMRÅDET

For at sikre at DIVE-analysen, både på et overordnet plan, og på et mere detaljeret niveau, kan bruges som et strategisk underlag i lokal- og kommuneplanarbejdet, har vi inddelt analyseområdet i en række mindre delområder. Afgrænsningen af disse er bestemt på baggrund af læsninger af byens topografi, by- og matrikelstruktur, samt af bebyggelsernes typologi, alder og skala. Også lokalplan-afgrænsninger har spillet ind. Delområdenes afgrænsninger er løbende blevet justeret i dialog og samråd med den for DIVE-analysen nedsatte arbejdsgruppe. Underopdelingen gør det muligt at arbejde med differentierede strategier for identificerede udfordringer og potentialer på hhv. by- og områdeniveau.

Næstved bymidte. Skråfoto fra SDFI/Dataforsyningen.dk

Næstved Bymidte DIVE analyseområdet og de fem delområder 1:6000

TOPOGRAFIENS BETYDNING FOR NÆSTVEDS HISTORISKE UDVIKLING

Prospekt over Næstved, 1859-1872, fotograf: Johan Frederik Busch, kilde: Næstved Museum/ næstvedbilleder.dk

Mogenstrup Åsen er, sammen med Susåen, den dag i dag, definerende for Næstveds bylandskab. De naturgivne forhold har altid været afgørende for byens udvikling. Susåen er Sjællands vandrigeste å, og Mogenstrup Ås er Sjællands højeste ås. Åsen blev skabt, da isen efter sidste istid, for ca. 15.000 år siden, trak sig tilbage og efterlod en langstrakt smeltevandsaflejring af sten, grus, sand og ler. Åsen var i udgangspunktet en sammenhængende 10 km lang landskabsformation. På det højeste punkt i byen er højderyggen 46 meter høj. Åsen er i dag gennembrudt af infrastruktur flere steder, ligesom den bærer præg af de omfattende grusgravningsaktiviteter, som op gennem det 19. og 20. århundrede har gjort store indhug i åsen. Det historiske Næstved ligger på den vestlige side af højderyggen. Områdets særegne topografi har været med til at give Næstved sit navn, som er dannet af ordene næs, der betyder halvø/landtange, og tved, der betyder rydning. Næstved er således byen i rydningen bag næssene (Ydernæs, Indernæs og Appenæs).

Der har boet mennesker i området mellem smeltevandsåsen og Susåen langt tilbage i tid. Der er spor efter bosætning tilbage fra yngre jernalder ca. 4-500 e. kr. På hver side af Susåen lå der allerede dengang to landsbyer; Store Næstved og Lille Næstved. Store Næstved lå mellem Susåens østlige bred og Mogenstrup Ås. Næstved var senest år 1100 Kongens ejendom. Dens torv, byting og institutioner er nævnt i kilder, allerede inden byen fik købstadsstatus. Den middelalderlige bykerne var naturligt beskyttet af åsen og blev anlagt på det svagt skrånende landskabsplateau, der, den dag i dag, strækker sig fra Axeltorv og ned mod åen. Den naturlige åhavn lå i tryk afstand fra det åbne hav, og indsejlingen kunne kontrolleres og beskyttes. Byen blev etableret dér, hvor den gjorde, fordi der var skov og rig agerjord - og en å og naturlig åhavn, hvorfra man kunne udskibe træ, korn og forarbejdede varer. Byudviklingen fandt i de første mere end 1000 år sted mellem åsen og åen.

Nordsiden af åløbet, helt op til Købmagergade var tidligere intensivt bebygget. Her løb, mellem kajkanten og Købmagergade, en række stræder, bl.a. Store og Lille Bredstræde, Møntergade, Kompagnistræde og Slagkildevvej.

I middelalderen kunne man sejle til Næstved med skib. Handelsskibene, der var små og relativt fladbundede, kunne sejle fra Smålandshavet mellem Enø og Lungshave, over Karrebæk Fjord til Susåens udmundning ved landsbyen Appenæs og derfra op ad Susåen til Næstved. I løbet af middelalderen blev Næstved Sjællands næststørste by (efter Roskilde). Dette skyldtes bl.a. at man drev omfattende handel med hanseatiske købmænd. I middelalderen etableredes flere klostre i byen, hvoraf det første, Skovkloster, blev meget magtfuldt. Det blev efter reformationen omdannet til det vi i dag kender som Herlufsholm.

Gadenettet var allerede i 1500-årerne fuldt udbygget, kun 2-3 gader er senere tilføjelser. Det patchwork af relativt lange, dybe matrikler som strækker sig fra byen og ud mod åen og de lavtliggende

engarealer mod nord, har været karakteristisk for Næstved langt tilbage i tid. De tilhørte engang Næstveds bygårde og blev, som tofter, i perioden helt frem til midten af 1800-tallet, brugt til græsning af dyr. Derefter blev de bebygget, først mod gaden, sidenhen også bagved.

Svenskekrigene, der fandt sted fra anden halvdel af 1500-tallet og strakte sig ind i 1700-tallet, gik hårdt ud over Næstved og efterlod mange af byens huse ødelagt og befolkningstallet dalende. Behovet for et ordentligt forsvar førte til at Næstved blev garnisonsby. I første omgang blev soldaterne indkvarteret privat, men senere flyttede de ind på Grønnegade Kaserne, hvis bebyggelse og militære anlæg strakte sig fra Grønnegade og op over åsen. Byggeriet blev påbegyndt i 1799 men kasernen blev gradvis udbygget over de næste mere end 150 år. Også andre steder i byen opførtes kasernebyggerier af private købmænd fx Brandts og Sanders Kaserne.

I løbet af 1700-årene sandede Susåen til og gjorde det umuligt at sejle til Næstved i skib. Der blev derfor etableret en ladeplads ved Karrebæksminde hvortil større skibe kunne sejle. Deres last kunne så omlastes til pramme, som kunne transporteres til Næstved ad vandvejen mellem Karrebæksminde og Næstved, som blev betragteligt forbedret da den Danneskjoldske kanal blev etableret 1810-13.

Fra 1850 var byen igen i vækst. I første omgang pga. en øget omsætning og forædling af landbrugsprodukter. Mange af de gamle bindingsværkshuse blev erstattet af nye huse i røde tegl. Fra 1870 voksede byen gennem, og udenfor åsen, også kaldet Sandbjerget. Nye veje blev etableret og tonsvis af jord flyttet, for at give plads til den nye jernbaneforbindelse, samt de nye vejtracéer, som skulle forbinde banen med byen, herunder Jernbanegade fra Sct. Mortens Kirke og ned til stationen. De nye gadeforløb, som gennembrød åsen, blev, for at indoptage de store højdeforskelle, anlagt med kurver. Både de og bebyggelsen langs dem var således fra første færd tilpasset ift. terrænet. Efter jernbanen til København blev indviet i 1870'erne voksede etablerede, lokale virksomheder sig store, herunder Maglemølle Papirfabrik og Kählers Keramikfabrik, hvis produktion var baseret på udnyttelsen af lokale ressourcer. Ved at studere periodens kort og bebyggelser kan vi se, at pladsen mellem åen og åsen i det hele taget begyndte at være for trang, og at både Sandbjerget og området øst for begynder at blive udstykket og bebygget, ligesom flere huse i den historiske bykerne forhøjes med en etage. Indbyggertallet voksede i perioden 1870-1880 med 12 procent.

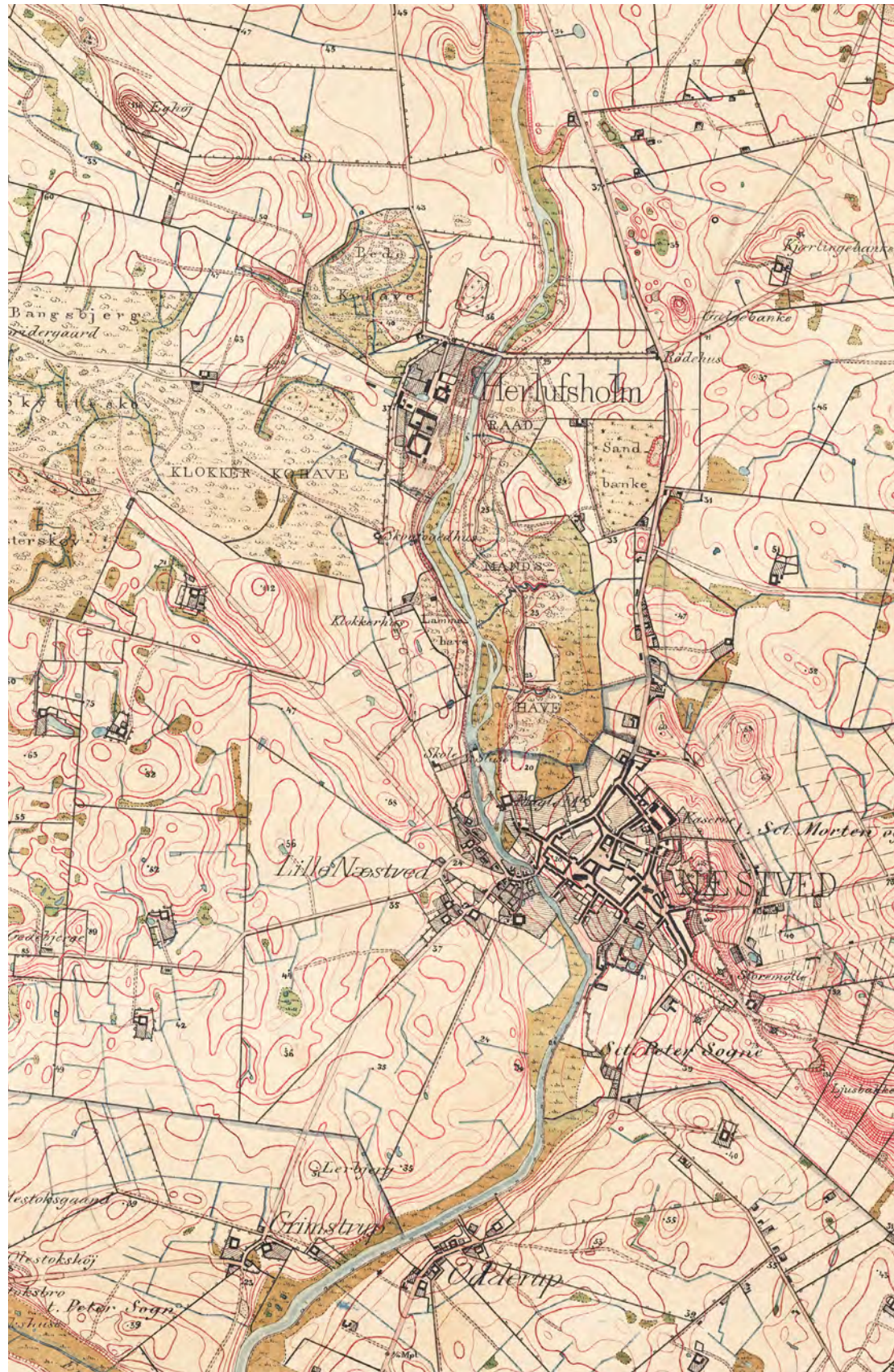
Samtidig med at havnen blev anlagt i 1930'erne, blev åen lagt i rør, på strækningen syd for Brogade og frem til havnebassin. Dette indebar, at byen, der før havde været delt i Lille Næstved og Store Næstved, voksede sammen.

Om Næstveds historiske udvikling kan man sige: Først betingede topografien menneskenes liv og byens udvikling – sidenhen satte menneskene præg på topografien.

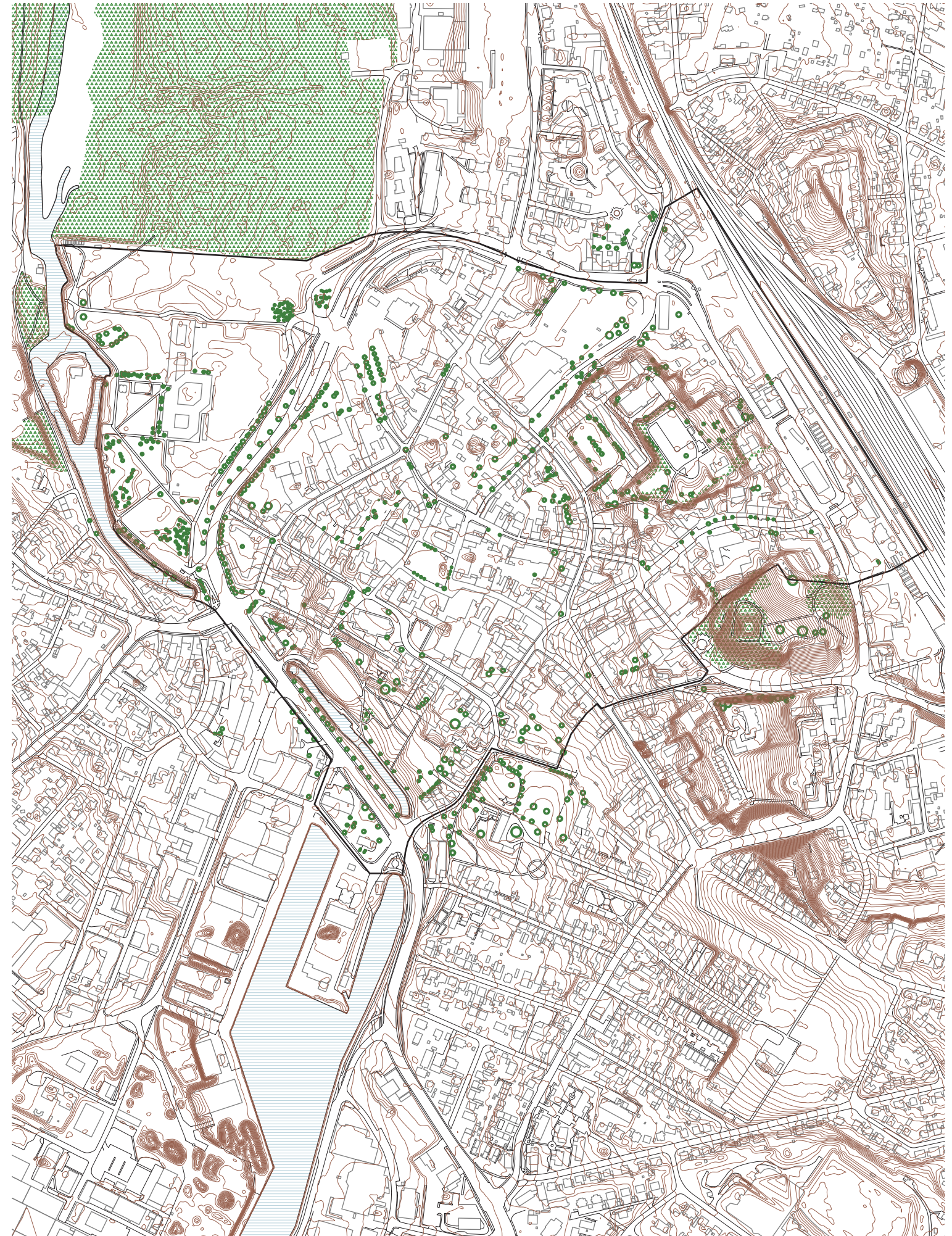
Ønsker man mere detaljerede redegørelser for byens udvikling, kan man dykke ned i de talrige udgivelser, som der linkes til bagerst i rapporten. I denne rapport, som angiver en retning for, hvordan kulturarvsværdier kan beskyttes og benyttes i en fremadrettet fysisk planlægning, har vi primært fokuseret på de konkrete spor, som den historiske udvikling har sat i byen - på landskabs-, by- og bygningsniveau.

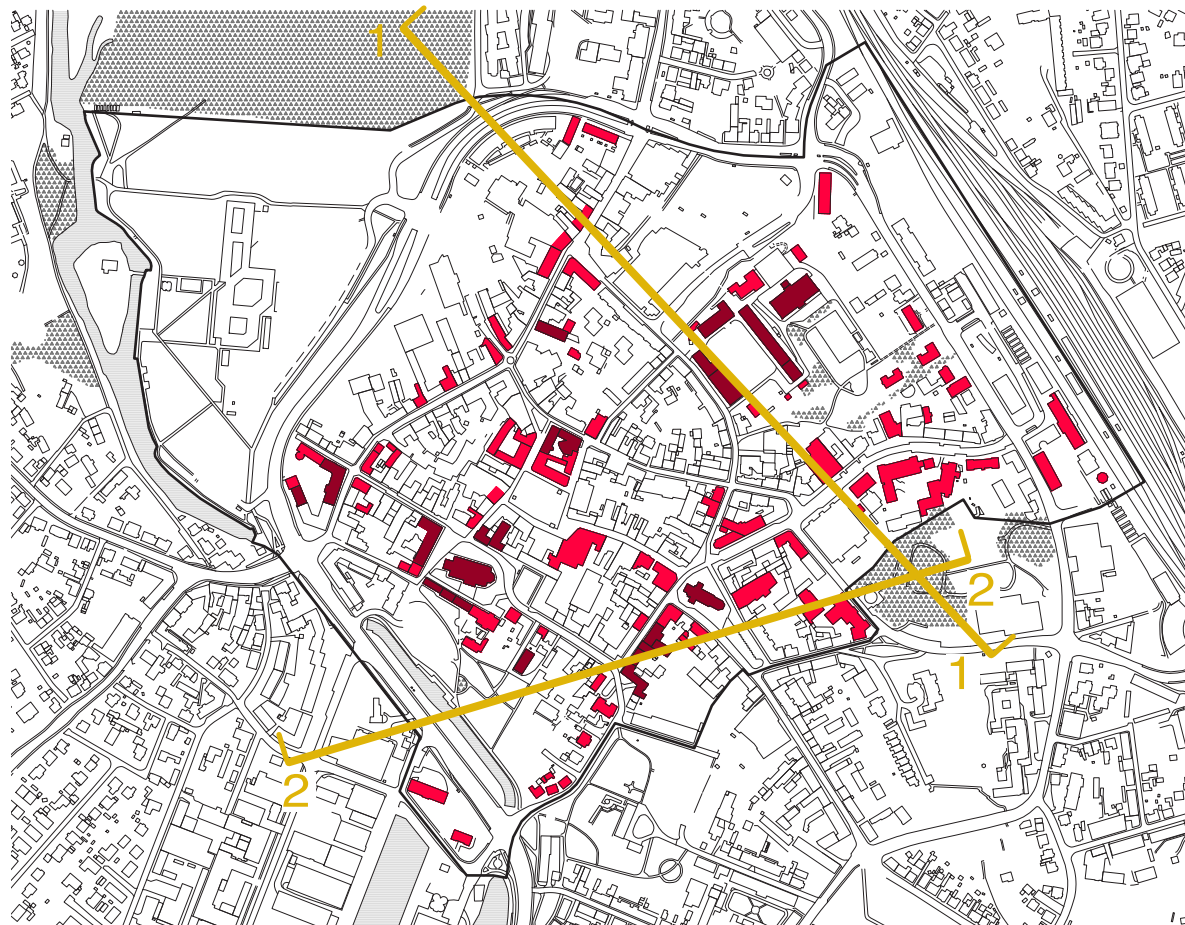
> Næstved vejkort 1779-1829 (udsnit). Rundt om byen ses græsningsarealerne, tofterne, hvor dyr har græsset. Kortet er drejet, så nord vender skråt opad, og er tilføjet stednavne. F.H. Steggemeier, historiskekort.dk

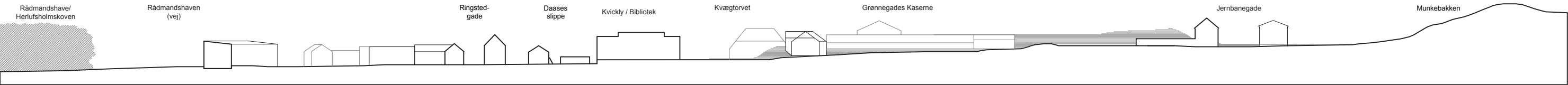
Kortet over Næstved 1861 tegnet af G. Andersen, historiskekort.dk

Kort med analyseområdets landskabstræk - skov, træer, vand og 0,5 m koter 1:6000

Snitplaceringer 1:8.000

Snit fra Rådmandshaven til Munkebakken gennem Grønnegades Kaserne 1:2000

1

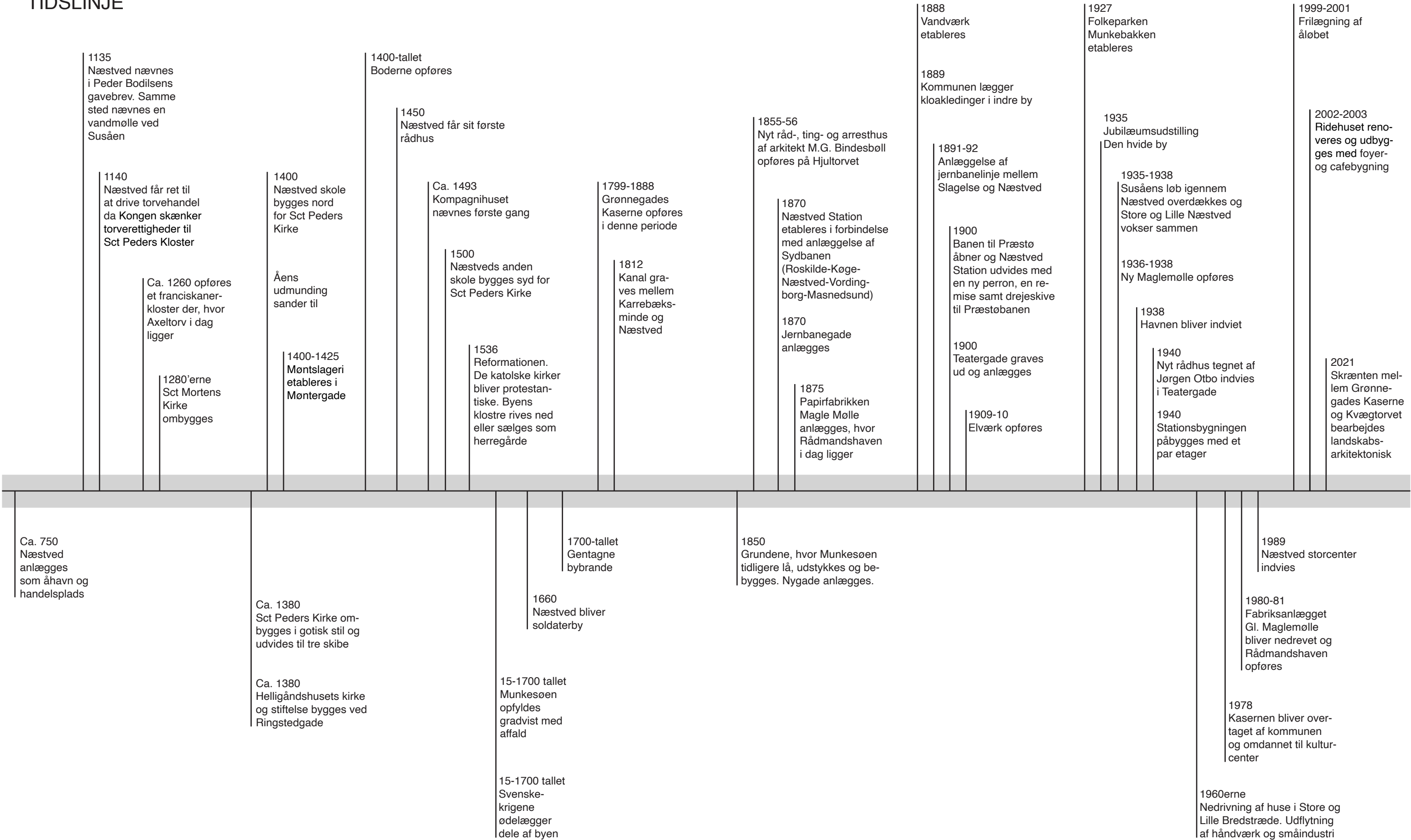

Snit gennem det skrånende terræn, Åstrædekvarteret og Munkebakken 1:2000

2

TIDSLINJE

Jernbanegade, med bygninger fra samme tidsperiode og i røde tegl.

Ovenfor Susåen, som blev fritlagt omkring årtusindskiftet, ligger Sct Peders Kirke og en bebyggelse som alle er i røde tegl.

TIDSVINDUER

Forskellige tider har sat forskelligt præg på byens udvikling. Udviklingen er sket i ryk. Nogle ændringer reflekterer ændrede magtforhold i samfundet generelt, mens andre ændringer i højere grad er et resultat af lokale forhold og beslutninger, således også i Næstved.

DIVE metoden adresserer byens udvikling som spor, der overlejrer hinanden. Nutidssporet ligger øverst og er bedst dokumenteret. Samtidig er spor fra den nære fortid i større risiko for at forsvinde eller blive udslettet, fordi der er flere af dem og fordi vi har svært ved at se og anerkende dem som historiske udtryk. Efter nutiden kommer den nære fortid. Jo dybere man dykker tilbage i tid, jo svagere er sporene og den viden man kan opsamle. Alligevel giver det at dykke ned i lagene en mulighed for at forstå, vægte og beskytte de vigtigste spor og udviklingstræk.

Tidsvinduerne giver indblik i, hvordan forskellige tider har formet byen og sat konkrete spor på by- og delområdeniveau. Tidsvinduerne bruges i tids-rum-matricen, der er et metodespecifikt værktøj, og i kortet med tidsdybdemarkører. Formålet med dette arbejde er at generere en opmærksomhed på alle tiders spor, materielle og immaterielle, og at sikre at de fortsat er repræsenterede i udvikling og planlægning af byen. Der opereres med følgende tidsinddelinger:

- 1980-2024 - NEDRIVNING OG BYGGERI I NY SKALA
Der bygges ikke meget nyt i bymidten. Det nye, der bygges, sprænger den skala som huse er opført i frem til dette tidspunkt. Nybyggeriet giver anledning til arkæologiske udgravninger. Endvidere etableres der mange parkeringspladser, særligt i Rådmandshaven-området. El- og vandværk nedrives. Der foretages sammatrikuleringer og lukninger af passager og opføres indhegninger. I hele bymidten påbygges mange ejendomme altaner. Åen genåbnes.
- 1930-1979 - HAVNEN
Havnen indvies, åen overdækkes, huse i Store og Lille Bredstræde, samt i Farvergade, rives ned. Udflytning af håndværk og småindustri. Kasernen omdannes til kulturcenter.
- 1870-1929 - JERNBANEN
Anlægsarbejder og byggeri i forbindelse med jernbanen, anlæggelse af Jernbanegade og Teatergade, samt forlængelse af Ramsherred, som reelt er et gadegennembrud. Papirfabrikken Maglemølle opføres, der anlægges elværk, gasværk, vandværk og kloakledninger i bymidten.
- 1799-1869 - MILITÆRBY
Der opføres kaserner og graves kanal til Karrebæksminde. En del af byens tidligere opførte bebyggelse forsvinder.
- 1600-1798 - NEDGANGSTID
Åen sander til, der bygges ikke meget.
- 1135-1599 - GRUNDLÆGGELSE, KLOSTERTID OG REFORMATIONEN
Klostre og kirkerne opføres, foruden Boderne, det gamle rådhus og Kompagnihuset. Efter reformationen rives klostrene i bymidten ned. Bykernens torve, pladser og gader etableres i denne periode. Den matrikulære struktur stammer også fra denne periode.

TIDS-RUM-MATRICE

	NÆSTVED BYMIDTE	BYKERNEN	KASERNE/KVÆGTORV	BREDSTRÆDEKVARTERET	JERNBANEKVARTERET	RÅDMANDSHAVEN
1980-2024 Nedrivning og byggeri i ny skala	 2024 Luftfoto					
1930-1979 Havnen	 1953-1976 Topografisk kort					
1870-1929 Jernbanen	 1841-1899 Høje målebordsblade					
1799-1869 Militærby	 1779-1829 F.H.Steggemeier					
1600-1798 Nedgangstid	 1658 Johannes Mejer					
1135-1599 Grundlæggelse, klostertid og reformationen	 1500 ca. rekonstruktion Palle Birk/C.Clante					

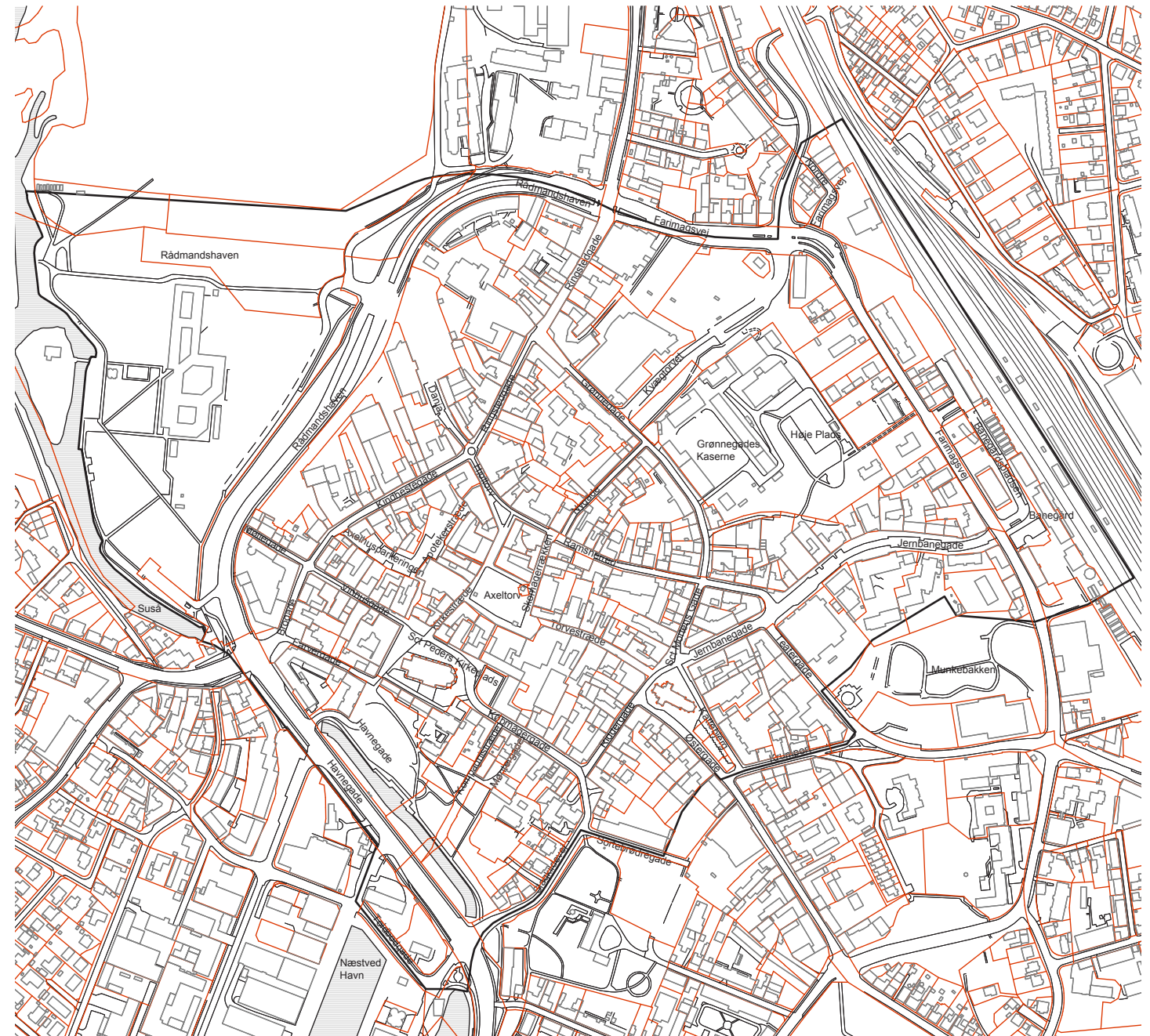
- 1135-1599
- 1600-1798
- 1799-1869
- 1870-1929
- 1930-1979
- 1980-2024

TIDSDYBDEMARKØRER 1:4000

Bygninger vist på kort er tidsdybde markerer. De vidner om særlige perioder i byens historie, og er i kraft af deres placering, udformning og skala definerende for oplevelsen af byens historie og dens by- og gaderum. Flere af dem har en monumental karakter og er opført til at huse fremtrædende og magtfulde samfundsinstitutioner (kirke, stat, kommune, banker, aviser o.a.) Kilde til byggeår er primært BBR, med forbehold for fejl. På kortet er bygningsalder markeret, så de ældste bygninger har den mørkeste farvetone.

<
Matrikelkort, Næstved
Bygrunde 1868-1909
nord og syd, sat sammen
af Substrata. Nord er
skråt opad.
historiskekort.dk

Nutidigt matrikelkort, Næstved Bymidte 1:6000

NEDSLAG I UDVIKLINGEN AF BYKERNEN – BESKRIVELSE OG FORTOLKNING

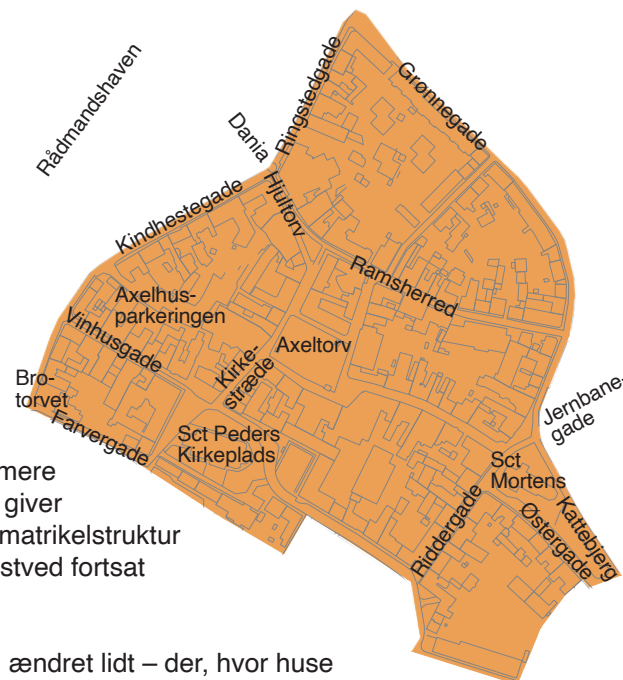
Næstveds bykerne ligger på et svagt skrånende plateau midt mellem Susåen og Mogenstrup Ås' nordvestligste ende. At byen i middelalderen var en af Danmarks største og vigtigste byer fornægter sig ikke når man bevæger sig rundt i bykernen. Det er imidlertid andet og mere end de mange velbærede og ikoniske bygninger fra middelalderen, der giver byen sit særlige middelalderpræg. Forholdet mellem terræn (å og ås), matrikelstruktur og bebyggelsens skala, typologi og materialitet er også vitalt for at Næstved fortsat opleves som gammel og vigtig middelalderby.

I bykernen er bebyggelsesstrukturen og skalaen fra middelalderen kun ændret lidt – der, hvor huse lidt efter lidt er blevet udskiftet eller forsynet med en ekstra etage og matriklerne fyldt ud. Der findes bygninger fra alle perioder i bymidten, mange af dem er opført med røde tegl fra nogle af de mange teglværker på egnen, som har udnyttet de lokale leraflejringer i teglværksproduktion. Gadenettet fra middelalderen er fortsat ret intakt i kraft af de sluttede randbebyggelser, der definerer gaderum, pladser og torve. Se tids-rum-matricen s. 40.

Kun enkelte steder er der lavet gennemgribende ændringer. På sydsiden af Grønnegade er både skalaen, typologien og matrikelstrukturen ændret, med stor konsekvens for oplevelsen af intern sammenhæng i området. Ligeledes er der enkelte steder i bymidten lavet så voldsomme ændringer af terrænet, at det er svært at forstå og opleve det respektive sted i sammenhæng med den

Axeltorv, 1932-50. Obeliskens stod på Axeltorv 1870-1957 og havde en samlende virkning for byrummet. Danmarksetfraluft.dk

øvrige by, historisk og fysisk. Dette gælder bl.a. gårdrummet i karreen bag Hotel Vinhuset – mellem Farvergade og Vinhusgade. Her er der bag hotellet og bag bebyggelsen i Vinhusgade lavet så gennemgribende terrænændringer, med kældre, støttemure, forskudte niveauer med terrasser og hegn, som gør det svært at forstå hvordan landskabet og bebyggelsen oprindeligt har været. Løsningerne er interimistiske og ikke sammentænkt på tværs af matrikler, hvilket forstærker bagsidepræget. Gårdrummet opleves fuldstændig afkoblet fra den historiske by, som ligger blot få meter derfra. Det usammenhængende præg vi ser inde i karreen er delvist foranlediget af den transformation, som bebyggelsen i Vinhusgade har undergået over tid. Her har der været stor udskiftning i husrækkerne. Erhvervsbygningerne opført i anden halvdel af det 20. årh. skiller sig markant ud til trods for at matrikuleringen er opretholdt. Måske mest ift. deres formgivning og materialevalg, men også fordi de pr. i dag er indrettet til boligformål.

Mindre ændringer og privatiseringer af rum og passager, der tidligere har været semioffentlige, er, sammen med uhensigtsmæssige beplantninger, også af betydning for oplevelsen af byens fysiske og historiske sammenhænge. Mange af de porte, der findes i gadeforløbene, som engang gav adgang til og gennem baggårdene – og kig til åen – er i dag lukket og låst, og sigte- og forbindelseslinjer blokeres flere steder i tillæg af bøgehække. Bl.a. ved de lange dybe matrikler – de tidligere bytofter – som går mellem Kindhestegade og den tosporede vej Rådmandshaven.

Mange af de gamle pladsdannelser og gadeforløb i Næstved har navne, som fortæller om de specifikke steders tidligere anvendelse og historie. Navnene Axeltorv og Hjul-torv er synonyme og henviser f.eks. til en tid hvor bønder og handlende kom kørende ind til byen for at sælge deres varer fra kærre med hjul og aksler. Ramsherred-navnet henviser muligvis til at det var her andenrangsvaerne blev solgt, da ordet rams kan betegne mindre kurante varer, der bliver solgt til nedsat pris.

HJULTORV har eksisteret siden 1400-tallet mens Axeltorv først blev anlagt efter reformationen. Hjul-torv er stærkt defineret af det gamle arrest-, ting- og rådhus tegnet af M. G. Bindsbøll, der fungerer som baggrund for den mindre, trekantede pladsdannelse, når man kommer fra Dania, Kindhestegade eller Ringstedgade. På Hjul-torv fornemmer man tydeligt middelalderbyens tæthed, også selvom bygningsmassen er skiftet ud. Centralt på Hjul-torv står en lille rytterstatue, Danmarks mindste, og et rumskabende robinietræ.

AXELTORV er et stort, åbent byrum, der er defineret af en relativt lukket randbebyggelse med en stor aldersvariation. Her er spor fra mange tider. Torvet har fra anlæggelsen markeret sig som byens største samlede byrum. I 1957 blev den obelisk, som siden 1870 havde prydet torvet, fjernet, i forbindelse med etableringen af en underjordisk parkering. Parkeringen findes fortsat og er i brug, selvom belægningen sidenhen er blevet skiftet ud. På Axeltorv findes også to skulpturer af Bjørn Nørgård. Den ene, "Talbrücke Tiefeland", blev i 1994 skænket af Diskonto Bankens til Næstved Kommune. Den anden, "Slattenpatten", blev opsat i 2010 i forbindelse med Næstved bys 875 års jubilæum og blev skænket af "Brand af 1848 Fond". Belægning og byrumsinventar, er angiveligt samtidige.

Axeltorv, set fra Torvestræde. Bjørn Nørgårds skulptur ses i forgrunden og længere tilbage pavilloner, caféparasoller og nedkørsel til parkeringskælder.

Hjul-torv, Ramsherred. Træer og skulptur har en samlende effekt, hække og pullerter det modsatte.

De to middelalderkirker Sct. Mortens og Sct. Peders (ca. 1100) er den dag i dag markante vartegn for byen. De er placeret på kanten af det landskabelige plateau, som bykernen er etableret på, og hæver sig op over byens relativt lave huse og karrébebyggelser. Som magtens bygninger var det væsentligt at de kunne ses langvejs fra. Ved begge kirkerne finder vi en række fine pladsdannelser:

SCT. PEDERS KIRKEPLADS

Ved Sct. Peders Kirke er stor del af den omgivende bebyggelse fredet eller udpeget med høj bevaringsværdi. Boderne fra 1400-tallet (der blev fredet i 1918), Sct. Peders Kirkeplads 5, der er Danmarks ældst bevarede rådhus (fredet 1918) og i dag indrettet som menighedshus, Oberst Svanes Gård fra 1600-tallet (fredet 1919) og Hotel Vinhuset. Det nuværende hotel er bygget i den sidste halvdel af 1800-tallet (fredet 1919). Hotellet blev, sammenfaldende med det store havneprojekt i Næstved, renoveret i 1934 af den lokale arkitekt Urban Hansen-Reistrup. De enkelte bygninger i bygningsensemblet, som indrammer kirken mod pladsens nordvestlige ende, er hver især et produkt deres egen tid. De er med til at skabe variation og tidsdybde i området, men fordi mange af dem er opført i røde tegl og er tilpasset til hinanden i skala, skabes der på tværs af tid og stilræk alligevel en stærk intern sammenhæng, som også rumligt bygger op om kirkens monumentalitet. Ved kirkens nordvestlige ende kan man faktisk få en oplevelse af at kirkepladsen udgøres af en sekvens af internt forbundne byrum, med forskellig karakter. Hvor Kirkestræde møder Sct. Peders Kirkeplads opstår der en pladsdannelse, som, fordi facadelinjen på ejendommen Sct. Peders Kirkeplads 1D er trukket tilbage — og fordi der er fald i terrænet og udsyn ned mod både kirken og åen — virker som et naturligt opholdssted.

Sct. Peders Kirke er også mod øst omsluttet af bebyggelse og byrum, disse fremstår dog mindre sammenhængende. En del af bebyggelsen her er opført i sidste halvdel af det 20. århundrede, bl.a. som en erstatning for Gøernes gård, der blev flyttet til den Gamle By. Den nyere bebyggelse har porte med gennemgangsarkader til Axeltorv. Længst mod øst ligger også en beboelsesejendom fra 1960’erne med et privat haveanlæg foran, som lukker pladsen af. Haveanlægget, en plæne med en skulptur, er afskærmet af knækfliser og klippede hække og fremstår som en uintegreret del af kirkepladsen. Længst mod sydøst ligger den tidligere kommuneskole. Skolen blev i 1881 opført i røde tegl. Det er en monumental bygning i historicistisk stil. Bygningen afgrænser byrummet mod åen, som man dog kan få kig til igennem porten, hvis den står åben. Frem til 1821 var Sct. Peders Kirke omgivet af kirkegård, indhegnet bag en kirkegårdsmur.

SCT. MORTENS KIRKE ligger på en smal trapezformet grund tæt omgrænset af Østergade, Kattebjerg og Riddergade. Terrænet har, hvor kirken ligger, et markant fald mod syd og vest, hvor kirken er understøttet af store kampesten. Kirken har tidligere været omkranset af kirkegård og har også helt frem til midten af det 20. århundrede været sekunderet af bebyggelse mellem Kattebjerg og Østergade. Denne er revet ned og der er etableret parkering og

Tilbagetrukket facadelinje ved Kirkestræde danner en lille beskyttet lomme af et pladsrum i kanten af Sct Peders Kirkeplads.

Østergade med Sct. Mortens kirke, 1859-75. Den tidligere bebyggelse bag kirken (t.h. i billedet) er siden fjernet. Foto: J.B. Busch, orig-naestvedbilleder.dk

Østergade 2024. Bag Sct. Mortens er der i dag en pladsdannelse med nogle få træer og græs og parkering ovenfor en støttetur med bøgehæk.

Sct. Mortens Kirke (t.h.), set mod Sct. Mortens Gade og Jernbanegade. Caféerne indtager byrummet, men blokerer, med deres afskærmninger og hævede terassedæk, for oplevelsen af et samlet byrum.

et grønt område med støttetur og bøgehække, som camouflerer faldet i terræn mellem de to gader og virker som en barriere.

Mod kirkens nordøstlige ende finder man en mindre bronzeskulptur af en liggende kalv, som blev opstillet i 1968. Den er udført af Gudrun Lauesen. Mod nord ligger, ved Sct. Mortens Gade og Jernbanegade, en bebyggelse, som hovedsageligt stammer fra forrige århundredeskifte. Bygningerne er rigt dekorerede og har tilbagetrukne hjørner. Flere af dem ud mod kirkepladsen er indrettet med caféer og spisesteder som udnytter den ekstra plads, som de tilbagetrukne hjørner giver, til udeservering. Caféernes hævede og afskærmede udeserveringsområder blokerer, sammen med belægningen og parkeringen i området, for oplevelsen af stedet som et samlet byrum.

Mellem Kindhestegade og Axeltorv findes der flere passager som tidligere var åbne for gennemgang til fods, bl.a. til apotekergården og den tilhørende lægeurtegård, der begge ligger bag løveapoteket. Lægeurtegården er en grøn oase, en lommepark med bænke, som dog grundet sin lidt hengemte placering synes at ligge ubenyttet hen i store dele af tiden. Axelhusparkeringen gør det i dag muligt at komme derind, men det giver unægtelig ikke den samme oplevelse at komme til stedet fra en parkeringsplads med 46 asfalterede pladser, som man må have fået tidligere, ved at skulle passere gennem porte og slipper med pigstensbelægning for at komme derind. Parkeringen blev etableret i 1980, og arealet, der egentlig kunne være et fint byrum, er beslaglagt af parkerede biler.

BROTORVET – blev først anlagt i 1800-tallet på en tidligere bebygget grund. Pladsen er i dag udelukkende indrettet til parkeringsformål, og opleves dårligt nok som et byrum.

DANIA har navn efter det hotel, som fra 1876 var indrettet i Kindhestegade. Bygningen som husede hotellet blev i 1957-58 revet ned og erstattet af husene Dania 3-5 og Dania 2-8. Begge i funkisstil og med indtrukne/afrundede hjørner, hvilket modsvarer de to hjørneejendomme på modsatte side af Kindhestegade mod Hjultorv, og skaber et byrum som accentueres af belægningen og et centrert solitært træ.

BYRUMMET, HVOR RINGSTEDSGADE OG GRØNNEGADE MØDES opleves også som et distinkt byrum, selvom det er unavngivet. Her skaber bebyggelsen en fin lille plads i en menneskelig skala. Dette skyldes bl.a. at facaderne på de sidste ejendomme i Grønnegade er trukket tilbage og har afrundede hjørner, der hvor de to gadeforløb mødes. Kommer man fra Grønnegade, opleves den rigt dekorede facade på Næstved Tidendes tidligere hovedsæde i Ringstedgade 13, at sætte scenen. Kommer man derimod fra Ringstedgade er det Stålgården der dominerer. Byrummet er markeret i belægningen og er en del af gågadenettet.

NEDSLAG I UDVIKLINGEN AF KASERNE/KVÆGTORV – BESKRIVELSE OG FORTOLKNING

Mange forskellige interesser og logikker har præget udviklingen af dette delområde, som både rummer den tidligere Grønnegades Kaserne og det tidligere Kvægtorv. På åsens allernordligste tip ligger kaserneområdet. Det har et distinkt enklave-præg til trods for at det i 1978 blev indrettet som kulturcenter og dermed åbnet op for omverdenen og en bredere offentlighed. Bygningsmassen på det tidligere kaserneområde er sammensat og er ikke opført efter en samlet masterplan, men er udbygget over tid, på en måde, hvor man har udnyttet terrænet. Der var i udgangspunktet en tæt sammenhæng mellem pladserne, der blev brugt til ridebane og eksercits, og bebyggelsen for dragonregimentet, der var med til at definere rumdannelsen op ad skrænten. Sammenhængen mellem bygninger og pladser er fortsat tydelig, når vi ser på ridebanen, men på Høje Plads er den ikke længere så klar. Både fordi det kasernebyggeri fra 1911, der tidligere var med til at definere denne plads, blev revet ned inden kulturcenteret flyttede ind – og fordi pladsen i dag er indtaget af nye funktioner, skaterramper, containere o.a., som ikke har noget med områdets kulturhistorie at gøre.

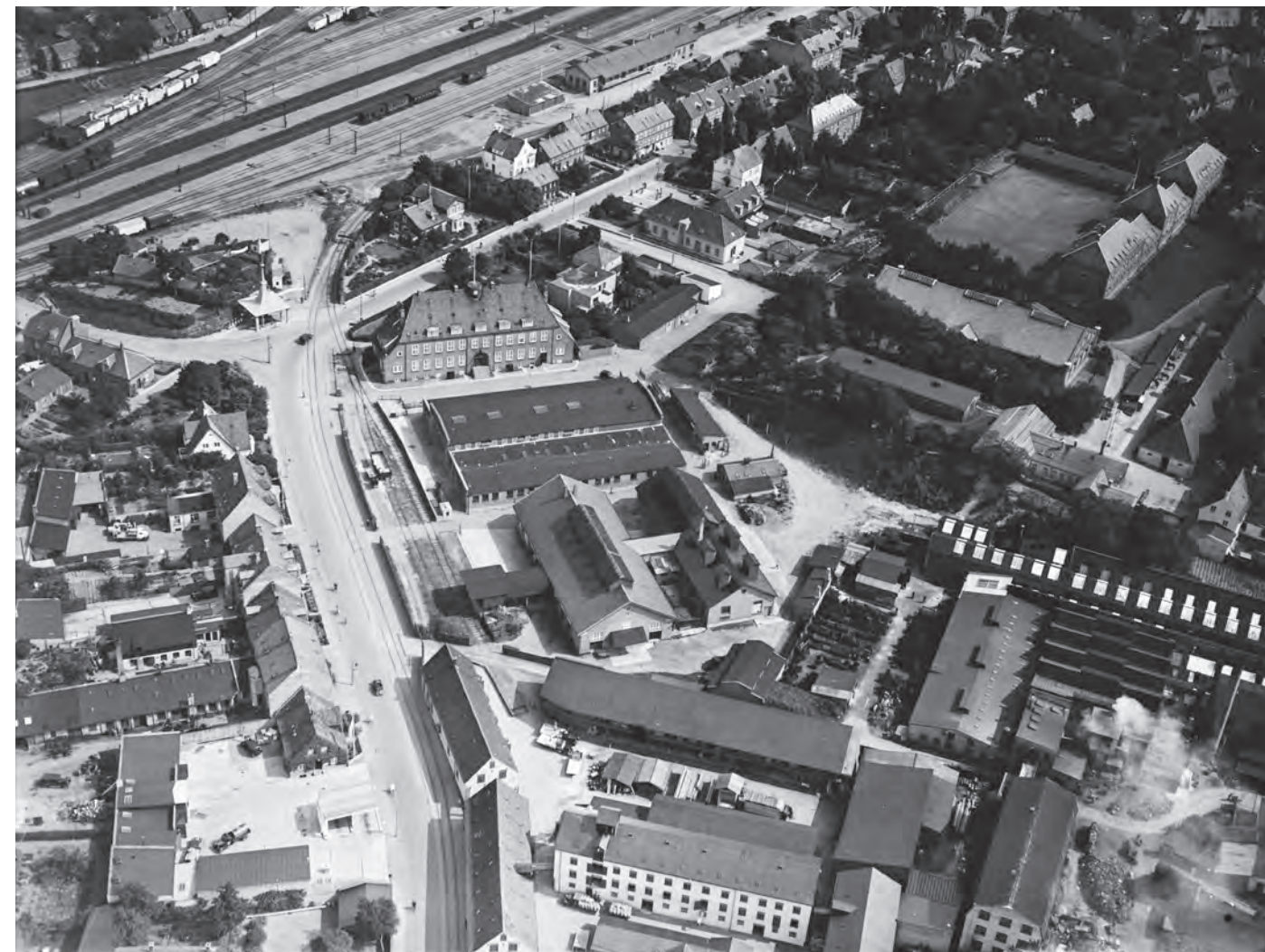
I 1977 rummede kaserneområdet knap 50 bygninger af forskellig art, i dag er kun seks fredede bygninger og syv bevaringsværdige tilbage på kaserneområdet – foruden et mindre antal småbygninger, såsom skure, værksteder og garager, der er med til at fortælle om områdets udvikling, og indgår som en integreret del af det samlede kulturmiljø.

KASERNENS enklavepræg er søgt nedbrudt gennem etableringen af en ny ankomst til området fra Kvægtorvet med bl.a. gangbro, trappe, ny foyer og garderobe til den teatersal, som er indrettet i det nye ridehus øverst på åsen. Men de nye funktioner knyttet til kulturcenteret er, sammen med den vildtvoksende vegetation, bl.a. ved Høje Plads, med til at gøre det svært at forstå og læse den oprindelige topografi og den tidligere militære udnyttelse heraf.

KVÆGTORVET var engang tæt bebygget. Her lå fra 1870 Forenede Jernstøberier og fra 1924 Næstved Kvægtorv og offentlige Slagtehus. Sidstnævnte virksomhed overtog ejendommen Farimagsvej 8 efter at militæret havde forladt den, og bebyggede det store område overfor bygningen med kvægtorv, kreaturstalde, slagteri og laboratorier. Slagteriet blev afviklet i 1976, hvorefter bygningerne, med undtagelse af dem, som man havde overtaget fra militæret, blev revet ned i 1982. I dag ligger der en Kvikly og en tankstation som begge har en markant anden karakter end den omgivende by, og som

Grønnegade Kaserne set fra parkeringspladsen ved Kvikly. Åsens kant er markant bearbejdet og bebygget.

Kvægtorvet med slagteribygninger, stalde og laboratorier 1932-50. Åsens skråning fremstod på dette tidspunkt stadig som et landskabsdrag, grønt og blødt, hvilket det ikke gør i dag. Danmarksetfraluft.dk

ikke forholder sig til den store imponerende Kvægtorvsbygning. Store dele af det før så tæt bebyggede areal er nu udlagt til parkering og er asfalteret, eller på anden måde befæstet. Der er parkeringspladser både mod Farimagsvej og Grønnegade, med gennemkørsel midt over det nye byrum "Dråben", der blev indviet i 2022. Det nye byrum inkluderer et trappeanlæg op til kulturcenteret på kasernen og bruger trappeanlægget til at forbinde området på tværs. Den arkitektoniske bearbejdning af terrænet, som har været nødvendigt for at etablere det store trappeanlæg, svækker imidlertid oplevelsen af åsen som et vigtigt landskabsdrag.

Kvikly-bygningen, der også rummer bibliotek og borgerservice, har et stort fodaftryk. Adgang til butik og bibliotek/borgerservice sker primært fra parkeringspladsen mod Farimagsvej, som den er tilbagetrukket fra. Kvikly-bygningen har vareindleveringsgårde til to sider. Bygningen henvender sig hverken mod Grønnegade eller Farimagsgade, eller mod den bebyggelse, som ligger i Ringstedgade og som har sin fligede bagside vendt ud mod den. Mellem denne og Kvikly findes der en gangsti, Daases Slippe. Denne skaber passage fra parkeringspladsen bagom bebyggelsen i Ringstedgade, hvor man finder en lille rest af den gamle ås-formation, og gennem Sparekassen Sjællands bygning i Grønnegade, hvor der er en port. At Daases Slippe passagen leder trafikken bag om Ringstedgade er formentlig medvirkende til, at denne gade, der engang var en af Næstveds mest prominente handelsgader, i dag fremstår som en blindtarm til gågadesystemet. Der er flere tomme butiksljemål. Den del af Ringstedgade, der ligger mellem Grønnegade og Farimagsgade, er kendetegnet ved at være sammensat. En stor del af bygningsmassen er fra 1970'erne, og er frem til i dag blevet udskiftet eller har gennemgået omfattende ændringer, enkelte med kvistopbygninger i flere lag for at få en højere udnyttelse. Nye bygningers højder og materialevalg er i et vist omfang tilpasset ift. den øvrige bebyggelse mod gaden, men mod Kvægtorvet fremstår bebyggelsen rodet og usammenhængende og nogle steder med et distinkt bagsidepræg.

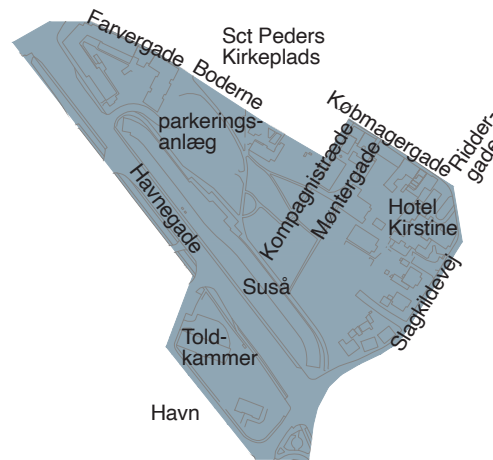

NEDSLAG I UDVIKLINGEN AF BREDSTRÆDEKVARTERET – BESKRIVELSE OG FORTOLKNING

Det delområde, som i nærværende analyse kaldes Bredstrædekvarteret, ligger nedenfor Sct. Peders Kirkeplads, mod den genåbnede å og havnen. Hovedparten af området er i dag udlagt til rekreative formål og parkering. Området fik først sit grønne parkpræg med plæne, klippede bøgehække og spredte solitærtræer efter nedrivningen af badeanstalten, vandværket og elektricitetsværket i 1995 og nedlæggelsen af Kompagnistrædes og Møntergades gennemføring til Havnegade i forbindelse med genåbningen af åen i 2001.

Tidligere var området et af de tættest bebyggede områder i byen. Her lå, neden for Boderne, Store og Lille Bredstræde med småhuse og byens el- og vandværk. Stræderne blev sløjfet og bebyggelsen revet ned allerede i 1960'erne for at give plads til et parkeringsanlæg, som i forbindelse med genåbningen af åen også blev fjernet, og erstattet med det elliptiske som er i området i dag. Parkområdet afgrænses mod Slagkildevej af en lille gruppering af arbejderhuse med tilhørende baghuse, samt et par villaer i Schweizerstil opført omkring år 1900 og nordligst mod bykernen af Hotel Kirstine, der både består af ældre og nyere bygninger. Syd for den genåbnede å og Havnegade ligger havnebygningen og toldkammerbygningen fra 1937. Begge opført i forbindelse med havnens anlæggelse, og begge bygninger, hvis udtryk er typisk for deres tid og har en arkitektonisk signifikans, der ligner den, vi finder i den store gruppering af historiske bygninger i røde tegl som man kan se ovenfor åen og som har Sct. Peders Kirke som midtpunkt.

Området kobler, med sit markante terrænfald ned mod åen, og bebyggelsen ovenfor, på fornemste vis, by og landskab. Det har en lang historie og rummer spor fra mange tider. Det kan derfor hævdes at rumme en nøgle til at forstå den historiske bys udviklingshistorie.

Den nyanlagte havn med toldkammer og kommunalt el-, gas- og vandværk 1936-39. Danmarksetfraluft.dk

Kompagnistræde med Kompagnihuset. Kig mod åen og havnebassinet, hvor Toldkammerbygningen ses.

Det elliptiske parkeringsanlæg mellem Boderne og åen.

Ovenfor åen ligger Sct Peders Kirke med Boderne, den tidligere kommuneskole og yderst til højre Kompagnihuset. Set fra Havnegade.

Bredstrædekvarterets skrånende terræn ned mod den fritlagte Suså med klippede bøgehække og legeplads.

NEDSLAG I UDVIKLINGEN AF JERNBANEKVARTERET – BESKRIVELSE OG FORTOLKNING

Jernbanekvarteret er udviklet i forbindelse med – og efter – jernbanen kom til Næstved i 1870. Banen blev placeret nordøst for Næstved. Med banens gennemføring forcerede man den barriere, som åsen gennem mere end tusind år – i bogstavelig forstand – havde været for byens udvikling. Banens ankomst foranledigede derfor en lang række lokale anlægs- og byggeprojekter. Nogle store – andre små. Meget jord blev flyttet for at muliggøre banegennemføringen, men også for at skabe adgang mellem banen, byen og havnen gennem åsen. Farimagsvej, der tidligere havde været en markvej, blev opgraderet og udbygget til en regulær vej, og en passage gennem åsen i form af Jernbanegade blev gravet ud. Langs denne gade opførtes der en række prestigebygninger, hvoraf flere var indrettet til at huse væsentlige samfundsinstitutioner. Det er bygninger i røde tegl og i historicistisk stil; skoler, banker, foreninger mv. Selvom der er sket en del ændringer i funktionerne – og der enkelte steder er tilføjet nye bygninger i en skala og/eller med et formudtryk, som bryder med omgivelserne (mest graverende Kobberhjørnet) – opleves området ved Jernbanegade fortsat at have et helhedsligt præg. Jernbanegades historicistiske arkitektur er, sammen med byens øvrige monumentale røde teglstensbygninger, opført fra 1400-tallet og frem, i tæt relation til terrænet, med til at skabe sammenhæng og give tidsdybde til byen. Ankommer man med tog og bevæger sig ad Jernbanegade mod centrum, indikerer de bygninger, man møder på sin vej, at man befinder sig i en by af en vis størrelse og med en vis prominens.

Bevæger man sig derimod fra stationen og langs banen enten ad Farimagsvej eller ad det vejforløb, der har navnet Banegårdspladsen, er oplevelsen af byen ikke helt så flatterende. Her er meget trafik, som afvikles på de to vejtracéer, som løber parallelt med banen. Bebyggelsen, som ligger mellem Farimagsvej og banen, opleves som sammensat og uden intern sammenhæng. Flere bygninger står tomme, nogle er i dårlig stand og er over tid blevet kraftigt ombygget uden skelen til det udtryk og den materialepalet, som oprindeligt blev brugt. Typologi og alder varierer, ligesom funktionerne. Movias driftskontor, vaskehal og værksted for busser, og den høje indhegning om dette areal, hjælper ikke på områdets lidt mistrøstige præg og etablerer ikke nogen relation til bebyggelsen på den anden side af Farimagsvej. Bebyggelsens interne sammenhæng er fraværende, selvom jernbanens tracé synes at have sat en tydelig retning for al den bebyggelse, som ligger neden for åsen – der derfor enten ligger parallelt med sporene, eller vinkelret på dem. Dette gælder for samtlige bygninger i området med undtagelse af den monumentale Kvægtorvsbygning fra 1911, der er roteret med 45 grader i plan, og derved både med sin skala og sin placering skiller sig ud.

På samme side af Farimagsvej som Kvægtorvsbygningen ligger, op mod åsen, en række imponerende bygninger, der er jævndrende med dem, vi finder op ad Jernbanegade. De ligger tilbagetrukket fra gaden på et landskabeligt plateau, hvilket understøtter deres monumentalitet. Men fordi bebyggelsen på den anden side af gaden er sammensat og fragmenteret, skabes der ikke et samlet gaderum, og man får på denne strækning derfor ikke en positiv oplevelse af Næstved som en helt særlig by med en lang og stolt historie.

Jernbanegade, Farimagsvej og jernbanen, 1956. Danmarksetfrluften.dk

Jernbanegade med kig til Sct. Mortens kirke og til venstre bygningen Kobberhjørnet.

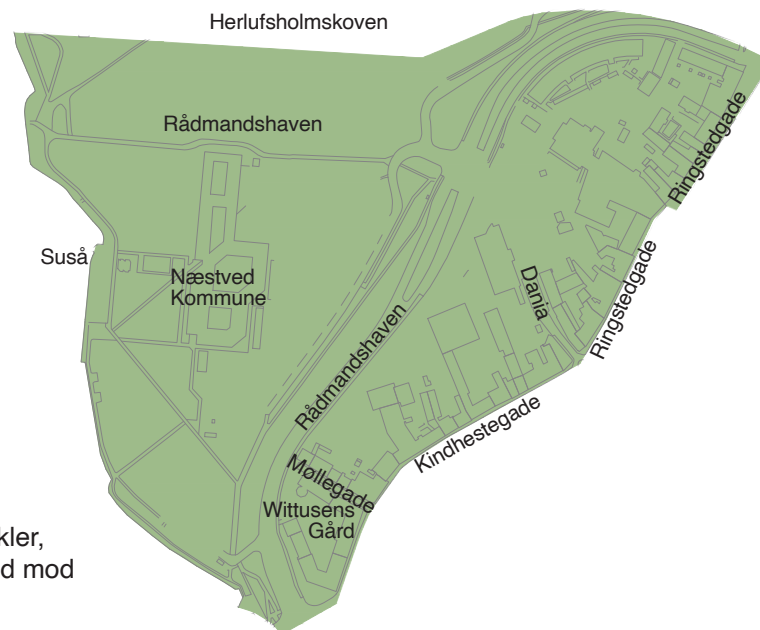

Vestsiden af Farimagsvej med rækken af solitære bygninger som ligger på skråningen op mod kaserneområdet.

NEDSLAG I UDVIKLINGEN AF RÅDMANDSHAVEN – BESKRIVELSE OG FORTOLKNING

Dette delområde er todelt. Det gennemskæres af en stor trafikal infrastruktur, Rådmandshaven, der fungerer som en ringvej uden om bykernen. Vejen følger det jernbane-tracé, som tidligere forbandt papirfabrikken Maglemølle med jernbanenettet. Nord for Rådmandshaven ligger Næstved Kommunes administration. Syd for ligger en sammensat bebyggelse organiseret på lange dybe matrikler, der løber mellem Kindhestegade og Ringstedgade og ned mod Rådmandshaven.

Syd for Rådmandshaven

Matrikelstrukturen rækker langt tilbage i tid, og fortæller, i kraft af den udvikling den har gennemgået over tid, om Næstveds historie. De lange matrikler tilhørte i sin tid Næstveds bygårde og blev, som tofter, i perioden frem til midten af 1800-tallet, brugt til græsning af dyr, se kort side 22. Først derefter blev de bebygget, i første omgang mod Kindhestegade og Ringstedgade men sidenhen også bagtil - mod åen og Rådmandshaven. Her indrettedes frem mod 1800-tallets slutning forskellige småindustrier som f.eks. træskofabrik, garveri og pottemagerværksted, mens enkelte matrikler bagtil var friholdt for bygninger og blev brugt som haver, se luftfoto på modsatte side. Matrikuleringen af arealet mellem Kindhestegade, Ringstedgade og Rådmandshaven fortæller dermed en historie, som rækker længe tilbage i tid end områdets ældste huse. Adgangen til haver og bagvedliggende baghuse - f.eks. indrettet til værksteder - men også gennemgang til og fra papirfabrikken i Rådmandshaven, skete gennem porte og ad stier langs matrikelstel. Portene findes fortsat, men langt de fleste er lukket for gennemgang. Der er enkelte steder fortsat visuel forbindelse til åen gennem portene i Kindhestegade, selvom de klippede bøgéhække mod Rådmandshaven er en barriere. Det samme gælder i Møllegade ved Wittusens Gård, der er et fint og velbaret bygningsmiljø fra 1800-tallets begyndelse.

Mod Rådmandshaven er flere af matriklernes nordligste ender i dag lagt sammen og udlagt til parkering. Fra at have været en distinkt bagside er matriklerne omdannet og er blevet til et slags porøst ankomstareal, hvor man kan sætte sin bil og bevæge sig ind i bykernen. Mod Rådmandshaven er området afgrænset af hække, men i tillæg også hegn og støttemure, der indoptager områdets fald i terræn.

På den nordlige side af Rådmandshaven ligger Næstved Kommunes administrationsbygninger; et markant og stort skaleret solitært bygningskompleks. Bygget med gule tegl både i facader og på tag. Bygningskomplekset er opført i to etaper i hhv. 1980'erne og 1990'erne. Det er tegnet af arkitekterne Knud Holscher og Svend Axelsson, der begge var partnere i KHR arkitekter.

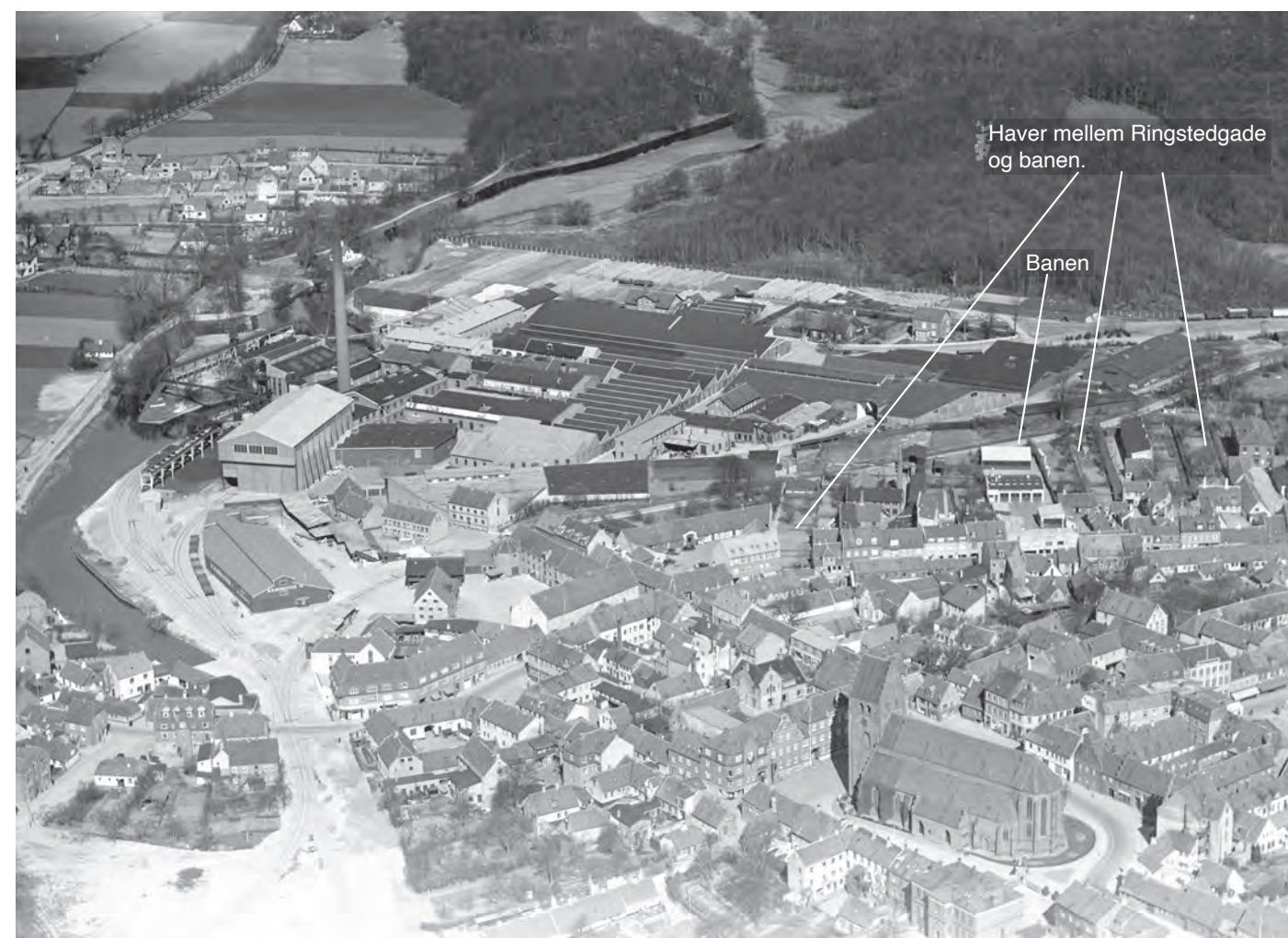
Næstved Kommunes administrationsbygning nord for Rådmandshavevejen

Kig til Rådmandshaven fra porte i Kindhestegade.

Næstved Kommunes administration ligger hvor Maglemølle Papirfabrik tidligere lå. Fabriksanlægget blev lukket i 1971 og nedrevet i 1982. En lille rest af papirfabrikken, som ligger ud til Susåen, på kranøen, findes fortsat og vidner om en tid, hvor lokale industrianlæg og møller brugte vandkraft fra Susåen i produktionen. Skalaen på den kommunale administrationsbygning matcher, sammen med bygningens orientering på grunden, meget godt dén, som papirfabrikens største bygningsanlæg tidligere havde, men formsproget og bearbejdningen af udearealerne følger dog helt sin egen logik. Store arealer på øst- og sydsiden af bygningskomplekset er udlagt til parkering og er asfalterede.

Mod vejen – og bykernen – er området afgrænset af klippede hække og det er tydeligt at ankomst til bygningen primært er tilrettelagt for dem der ankommer i bil. Mod vest, mod åen, anlagde man, samtidig med at man opførte administrationskomplekset, et tidstypisk og stramt geometrisk haveanlæg med klippede bøgéhække og en integreret vandkunst af billedkunstneren Jørn Larsen. Haveanlægget er sidenhen, som en del af et kommunalt biodiversitetsprojekt, delvist omlagt og plejeniveauet sænket. Mod skoven mod nord er den landskabelige bearbejdning af Rådmandshaven også ændret. De geometriske volde, der formentlig blev lavet af overskudsjord fra byggeriet af administrationsbygningerne, står ikke længere skarpt. Mod skoven er en del af parkarealet i nyere tid blevet udlagt til parkering, hvorfor der er nedlagt plastarmering i plænerne.

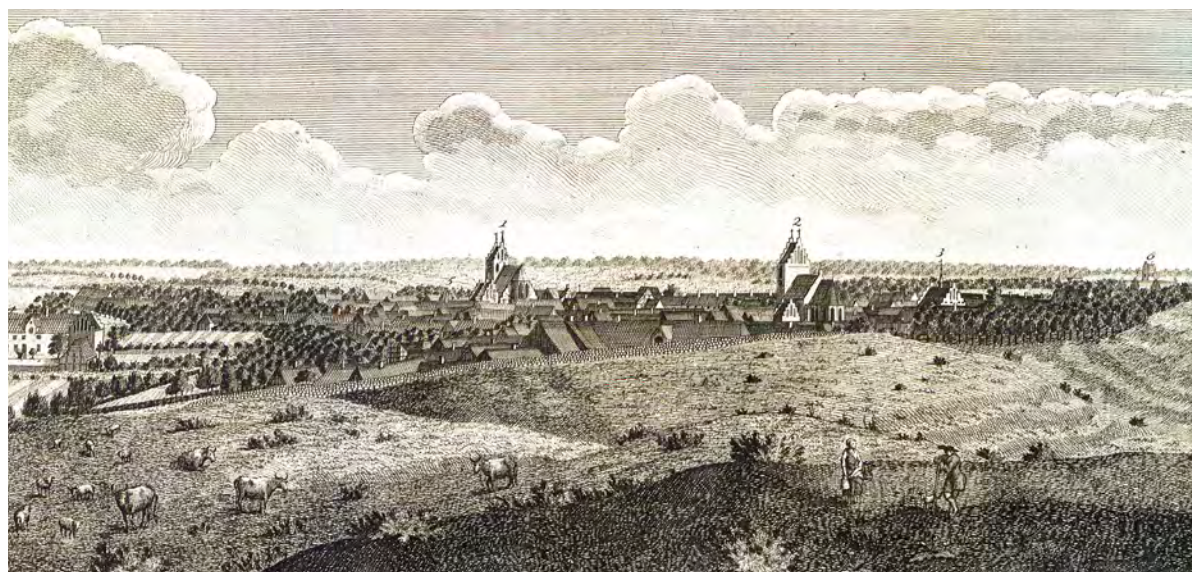
Papirfabrikken Maglemølle ved åen og skoven i Rådmandshaven, 1936-39. Bemærk de udpegede grønne haver på de karakteristiske lange matrikler ud mod banen, som løber i det tracé, hvor i dag vejen Rådmandshaven findes. Danmarksetfraluft.dk

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING OVERORDNET FOR ANALYSEOMRÅDET

TERRÆN

Åen og åsen har, op gennem historien, betinget hvor og hvordan Næstved har kunnet udvikle sig. Terrænforskellene i bymidten er helt særegne for Næstved. Der er kun få andre byer på Sjælland, der både har så lang en historie og så prægnant en topografi, med en højdeforskel på op til 46 meter i centrumområdet. Kirkerne er meget karakteristiske vartegn for byen. De skulle kunne ses langvejs fra og deres placering, på plateauet mellem å og ås, sikrede dette. Terrænforskellene i bymidten opleves fortsat som en vigtig del af byens dna, men er grundet en højere bebyggelsesprocent og udbygningen af åsen ikke længere så tydelige.

Udsnit af kobberstik af Næstved, 1799, Johan Jakob Bruun, Danmarks Kiøbstæder og Slotte i Kobbere, danmarkshistorien.dk. Næstved by set fra åsen mod syd med kirkerne Sct Peders og Sct Mortens.

ANBEFALINGER: TERRÆN/BYGNINGER

Man bør være meget påpasselig med at bebygge åsen yderligere, og med at give dispensationer til opførelse af byggeri, som er højere end to til tre etager i bykernen, da koblingen mellem å og ås, som historisk set har været afgørende for hvor og hvordan byen har kunnet udvikle sig, derved vil forsvinde. Tillades byggeri i bymidten, som konkurrerer med, eller overskygger, de vigtige stedsmarkører, Sct. Mortens og Sct. Peders, vil historien om kirken som en vigtig magtfaktor og driver for byudviklingen i Næstved blive udvandet.

Terrænregulering bør undgås ved nyt byggeri og ligeledes indplacering af byggeri som camouflerer og indoptager fald i terræn.

Hvor terrænet grundet bearbejdning, terrassering og bevoksning fremstår usammenhængende og løsrevet fra den historiske og landskabelig kontekst, bør man gennem tiltag (fx. reetablering, udtynning og ændring af beplantning) søge at styrke de overordnede landskabskaraktertræks læsbarhed. Det er oplagt at knytte sådanne indsatser sammen med en udvidelse og styrkelse af det eksisterende stisystem, som vist på kort s. 43.

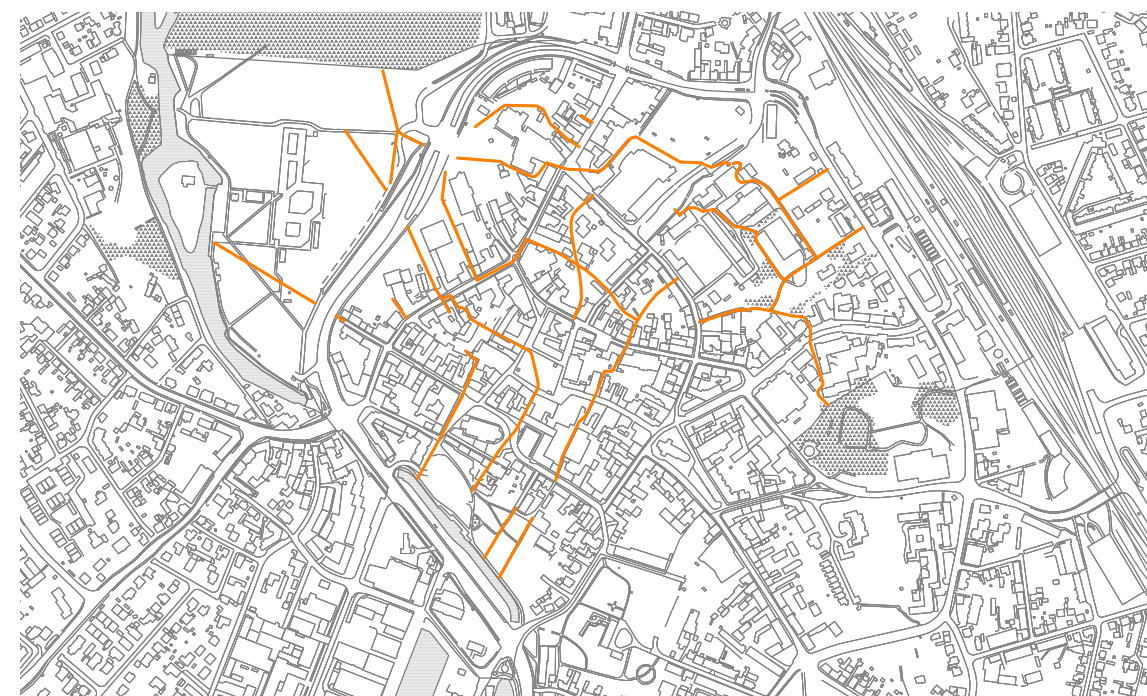
STRUKTUR/BYRUM/BYGNINGER

Struktur, bebyggelse og byrum opleves at have en klar sammenhæng i DIVE-området. Selvom mange huse i bymidten over tid er blevet skiftet ud og erstattet med nye, og bebyggelsens tæthed er

øget, er skalaen og den matrikulære struktur fra middelalderen fortsat markant til stede, ligesom et vist hierarki i bebyggelsen. En del bygninger markerer sig som tidsdybde markerer, de bærer spor fra en eller flere signifikante perioder i byens historie. Mange af dem har en monumental karakter og er i tillæg definerende for by og gaderum (se kort side 26-27). Mange af disse bygninger er udpeget med høj bevaringsværdi eller fredet (se kort side 9). Men også andre, mere undseelige bygninger, er af betydning for oplevelsen af det historiske bymiljø, fordi de i kraft af deres skala, placering (ift. gadeforløb og matrikelstruktur) og/eller deres materialitet og byggeskik, understøtter oplevelsen af det historiske bymiljø. De er i SAVE-vurderingen udpeget med bevaringsværdi 4.

— Vigtige eksisterende gangforbindelser, stier og passager i analyseområdet

— Forslag til at genåbne, udvide og styrke eksisterende stisystem for derigennem at genforbinde på tværs og formidle kvaliteterne.

Kortlægning og anbefalinger for gangforbindelser for Næstved Bymidte

ANBEFALINGER: STRUKTUR/BYRUM/BYGNINGER

Skal det historiske særpræg i bykernen bevares, er det vigtigt at man arbejder med bevaring af mere end enkeltbygninger. Det er helt afgørende af den matrikulære struktur og den historiske bebyggelses skala og materialitet fastholdes. Randbebyggelser mod by- og gaderum skal fastholdes. Passager skal bevares, må ikke bebygges og bør så vidt muligt være offentligt og lettilgængelige. Lukkede porte åbnes, og allerede eksisterende passager gennem de dybe matrikler gøres offentlige på udvalgte steder (se kort på s. 43).

Matrikler må ikke sammenlægges, men må godt deles, hvis der er tale om en tilbageføring til en tidligere situation, og bebyggelse kan helt overordnet være omfattet af et forbud mod nedrivning i lokalplanen.

Hvor det er nødvendigt at eksisterende bygninger skiftes ud, f.eks. pga. brand eller lign., bør man stille krav om, at det nye byggeri, der erstatter det gamle, er tilpasset både hvad angår højder, facadelinjer og materialer. Dette bør præciseres detaljeret på lokalplanniveau. I de sluttede randbebyggelser, som er karakteristiske i bymidten, skal huse altid genopføres i tilfælde af brand eller lignende. Grundene her må ikke stå ubebyggede hen, da det vil påvirke helheden negativt (ny lokalplan præciserer hvor).

Ligeledes bør man sørge for at pladdannelserne i byen er sammenhængende og oparbejdet på en måde som bedst muligt fastholder deres historiske karakter. Bebyggelsens og byrummenes interne hierarki og historiske særpræg bør man værne om, fordi det er med til at gøre historien synlig og nærværende i gadebilledet.

I planlægningen, og når det er nødvendigt at eksisterende bebyggelse skiftes ud, eller der indrettes til nye funktioner i eksisterende byggeri, bør nye løsninger underordne sig den historiske bebyggelses udtryk og skala. Der bør arbejdes med skærpede retningslinjer for, hvad der kan gives tilladelse til, i og i nærhed af de bygninger og byrum, som i særligt grad eksponerer byens tidsdybde (se kort med tidsdybde markerer side 26-27), og i bygninger som er udpeget med høj bevaringsværdi (se kort side 9). I og i nærhed af disse bygninger bør nye tagopbygninger med tagterrasser, nye kvistopbygninger, nye balkoner o.l. undgås - ligesom hævede terrassedæk og afskærmning. Materialepaletten

Banegården I Næstved blev opført efter tegninger af arkitekt Charles Abrahams i 1869/1870. Bygningen var ved opførelsen i en etage og havde et markeret midterparti. Den blev efterfølgende om- og tilbygget flere gange. Den udformning, som den har i dag, fik den i årene 1940-43, hvor den blev forhøjet med en etage og blev tilføjet et nyt central placeret indgangsparti af arkitekten K. T. Seest. Den respektfulde tilpasning og omdannelse kan danne forlæg for, hvordan man også den dag i dag kan udvide og transformere eksisterende bygninger uden at deres tidsdybde og oprindelige særpræg forsvinder.

Skomager-rækken 3 husede fra 1919 Næstveds politistation og fra 1937 også byens dommerkontor. Den er opført i flere etaper efter tegninger af arkitekt Johs. Tidemand-Dal. Første etape, politistationen, var en relativt nøgtern rødstensbygning i to etager med fire vinduesfag i hver etage adskilt af vertikale pilastre. Bygningen blev i 1921 forlænget mod dom- og arresthuset og senere, i 1937, blev de første fire fag spejlet over en midterakse med tre vinduesfag i førsteetagen, men med sandstensklædte buede portindgange i stueetagen. Bygningen fremstår med et overbevisende arkitektonisk helhedsspræg, trods den successive udbygning. Arkitekten Johs. Tidemand-Dals tilbygningsprincipper kan, den dag i dag, være inspirerende.

Møllegade. Kig til – og mulighed for en forbedret visuel og fysisk forbindelse til åen og Rådmandshavens grønne område.

bør være tilpasset ift. de historiske omgivelser. Røde tegl er brugt i mange bygningers facader og på mange tage, uanset bygningernes opførelsestidspunkt, fordi tegl har været en lettilgængelig lokal ressource. De røde tegl binder byen sammen og er med til styrke sammenhængen mellem del og helhed, mellem nyt og gammelt. Derfor skal man være påholdende med at tillade at eksisterende bygningers teglstensfacader pudses op, bemales eller skjules bag udvendig efterisolering. Nyt byggeri bør, med mindre der er tungtvejende grunde for andet, opføres i tegl. Ved funktionsændringer af eksisterende bygninger kan man med fordel hente inspiration i nogle af de gode historiske eksempler på ombygning og transformation, som findes lokalt. Både Banegårdsbygningen og Skomager-rækken 3 er eksempler på, at man har bygget respektfuldt videre på/med historien.

Hvad angår byrumsinventar og belægning, så bør man få udarbejdet et robust katalog for byrumsinventar, belægning, belysning og beplantning på tværs. Belægning, beplantning og byrumsinventar skal understøtte de kulturhistoriske og arkitektoniske værdier og skabe en sammenhæng igennem hele byen. Der bør laves en designmanual for belægninger, beplantninger og byrumsinventar, så man får et landskabsarkitektonisk repertoire, der kan bruges overalt i byen, så de særlige steder opleves som særlige, men samtidig indgår som en del af en større helhed. Man bør vælge gedigne og langtidsholdbare materialer og arbejde med et nedtonet formsprog og en farvepalet, som lader byens bygninger og byrum, der repræsenterer mange forskellige tider, spille hovedrollen.

FORBINDELSER

Sigtelinjer til og stiforbindelser mellem å, skov og by er vigtige for forståelsen af Næstveds tilblivelse og udviklingshistorie, og bør friholdes og evt. styrkes gennem tiltag (se kort på s. 43 og delområde-kort på s. 48, 52, 55, 58 og 62).

PROGRAM

Styrk de respektive torve, pladser, byrums- og gadeforløbs unikke og historiske karakter. Arbejd med et bevidst og differentieret udbud af butikker, serveringssteder og erhverv, så der ikke er det samme udbud alle steder, og overvej om handel og service skal koncentreres de steder, hvor der også er historisk belæg herfor.

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING FOR BYKERNEN

TERRÆN

Næstveds udvikling har, fra byen blev grundlagt, været betinget af placeringen mellem å og ås. Terrænforholdene var afgørende for byens struktur og for hvor bygningerne blev placeret. Sct. Peders og Sct. Mortens Kirke har, fra de blev opført, skullet være pejlemærker i og for byen, også når man kom langvejs fra. Det er derfor de ligger på det landskabelige plateaus forkant. Terrænforskellene i bymidten opleves fortsat som markante, men de er grundet en højere bebyggelsesprocent og udbygningen af åsen ikke længere så tydelige, som de engang var.

ANBEFALINGER: TERRÆN/BYRUM/BYGNINGER

Hvis koblingen mellem å og ås fortsat skal være læsbar, og kirkerne Sct. Peders og Sct. Mortens skal fungere som pejlemærker, bør man være meget påpasselig med at give dispensationer til opførelse af byggeri, som er højere end dem. Ligeledes bør man sørge for, at pladsdannelserne rundt om dem er sammenhængende og formidler forholdet mellem bygninger og deres placering i landskabet.

Ved Sct. Peders Kirke kan man åbne porten i bygningen Sct. Peders Kirkeplads 14, så der fra kirken bliver kig til åen. Ved Sct. Mortens Kirke kan man arbejde med at genforbinde området mod Krumport, hvor der i dag er indrettet parkering og et smalt grønt areal med en støttemur med hæk som optager - og skjuler - faldet i terrænet mod kirken. Dette sted rummer et potentiale for at genforbinde stedet med landskabet og formidle landskabstopografien, som en særlig historisk dimension i byen, i et særligt byrum, i hvilket de gunstige læ- og solforhold, som findes netop her, kan udnyttes til ophold. Omdannelsen vil kræve en landskabsarkitektonisk bearbejdning, hvor den tværgående opdeling af området med støttemur og hæk nedlægges. Parkeringspladserne ovenfor området ved Kattebjerg kan også inddrages, og vejen kan, som en del af løsningen, evt. lukkes for anden trafik end for gående og cyklister, således at vejstrækningen bliver en del af det grønne område mellem Riddergade og Krumport.

Terrænregulering. Byggeri, som kræver ændringer i terræn, bør undgås, med mindre de terræændringer, som iværksættes, sker med henblik på at reparere uforståelige, usammenhængende terrænspring.

I baggården i karreen mellem Vinhusgade og Farvergade er der et sådant reparationspotentiale, se kort side 48. Her vil man, uden store tab, kunne udskifte flere af de bygninger, som ikke er fredede eller udpegede med høj bevaringsværdi, og derved løfte både karreen og området. Det kræver imidlertid at man respekterer områdets kulturarvsverdier bredt og udvikler karreen efter en samlet plan,

I karreen mellem Vinhusgade og Farvergade er der lavet omfattende ændringer af terrænet. Området fremstår uden intern sammenhæng og med et udtalt bagsidepræg, som står i grel kontrast til den helt særegne konstellation af historiske bygninger på Sct. Peders Kirkeplads. Karreens reparationspotentiale vurderes at være stort.

Kattebjerg, bag ved Sct. Mortens Kirke, er i dag en parkeringsplads med bøgehæk og støttemur, som gør det svært at opleve den lille pladsdannelse og dets terrænspring. En anderledes landskabelig løsning og begrønning kunne skabe et attraktivt opholdsrum og gøre forholdet mellem topografi og bebyggelse mere tydeligt.

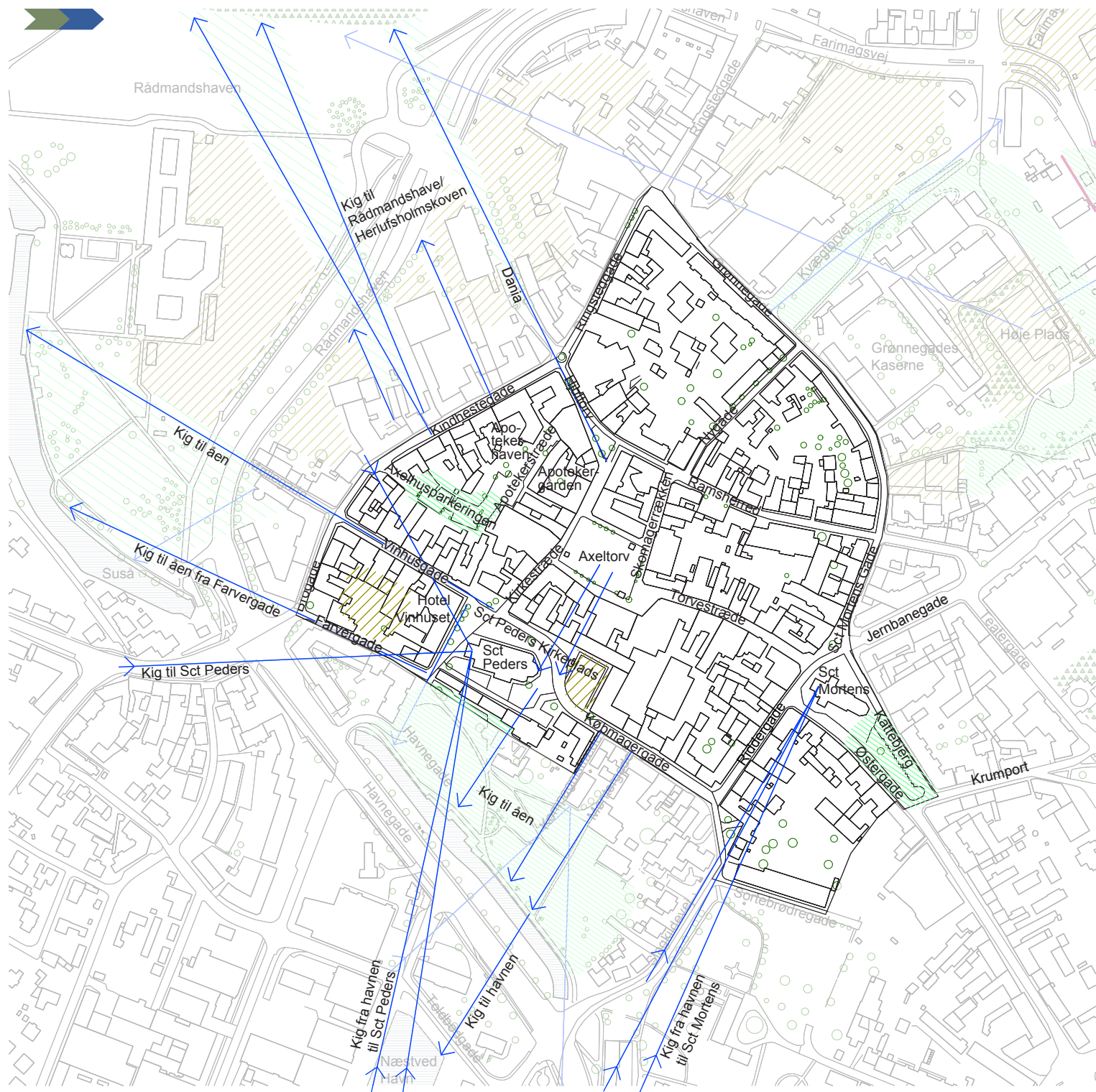
hvor håndteringen af terræn går på tværs af de matrikulære skel, men hvor matrikelstrukturen alligevel fortsat er læsbar og giver retning til det nye byggeri. Ny arkitektur skal underordne og tilpasse sig områdets fredede og bevaringsværdige bygninger ift. skala og typologi/udtryk/materialitet. Nyt byggeri i karreen kan evt. være en tilføjelse til, og udvidelse af, Hotel Vinhuset.

STRUKTUR/BYRUM/BYGNINGER

Den middelalderlige bystruktur, matriklerne, vejforløbene og pladsdannelserne er i bykernen ret intakte. Mange bygninger er godt nok over tid skiftet ud, og hovedparten af bebyggelsen er ikke mere end 100 år gammel, men fordi bygningerne indordner sig i strukturen (både hvad angår matrikuleringen, facadelinjerne og skalaen), er de, sammen med de enkelte bygninger, som er af stor tidsdybde, med til at gøre historien synlig og nærværende i gadebilledet.

ANBEFALINGER: STRUKTUR/BYRUM/BYGNINGER

- Den matrikulære struktur og den historiske bebyggelses skala opretholdes.
- Matrikler må ikke sammenlægges og den sluttede randbebyggelse mod gader og byrum, skal søges opretholdt.
- Hvor eksisterende bygninger skiftes ud, fx i tilfælde af brand el.lign., bør man stille krav om, at det nye byggeri i de enkelte gader og byrum er indpasset i den historiske struktur, både hvad angår højder, facadelinjer og materialer, se beskrivelse s. 30-33.
- Der bør arbejdes med skærpede retningslinjer for, hvilke tiltag, der kan gives tilladelse til nær fredede og bevaringsværdige bygninger, se beskrivelse s. 30-33.
- Byrumsinventar, belægning og beplantning bruges til at skabe en sammenhæng mellem del og helhed, se beskrivelse s. 30-33.

Anbefalinger for bykernen 1:4000

- /// Mulighedsrum:
Reparationspotentiale/fortætning/oprødning
- /// Potentiale for at fremkalde topografien som en synlig/mærkbar kvalitet
- ⊙ Eksisterende træer og skov
- Sigtelinjer til/mellem å, skov og by
- Sigtelinjer til kirketårne

Passage ved Apotekergården/-haven mod Kindhestegade er lukket af med porte i begge ender.

Kig fra Sct Peders Kirkeplads mod Rådmandshaven/Herlufsholmskoven gennem Vinhusgade og Møllegade.

FORBINDELSER

Sigtelinjer og forbindelseslinjer til/mellem å, skov og by er vigtige. Udvalgte porte åbnes og eksisterende passager gøres tilgængelige for gennemgang på tværs af bykernen, se kort side 43. Overfor Apotekergården er matriklerne og den historiske bebyggelse afskærmet bag en tung, høj jernport og bag høje rækværk og mure. Visse steder er der endog opsat pigtråd. Passager og baggårde, der tidligere var åbne for gennemgang, er lukkede og domesticerede. Det kunne være værdifuldt at åbne nogle af dem. Fx passagen gennem den gamle smedjes port fra Kindhestegade til Apotekergården. Ligeledes kan Axelhusparkeringen gøres til en grøn forbindelse, som gennem træbeplantning og begrønning af de store p-flader fremstår mere i tråd med omgivelserne, den historiske bebyggelse og det omgivende landskab, og ikke opleves som en asfaltørken.

PROGRAM/ IDENTITET

Det er vitalt, at bygninger, der er med til at definere de historiske byrum, ikke er funktionstømte og forfalder. Axeltorv er byens markedsplads. I gamle dag falbød handlende fra vogne og kærre deres varer her. Byens markedsdage bør fortsat lokaliseres her, og torvefunktionen skal derfor tænkes ind, såfremt man vurderer at ændre på byrummets udformning. Axeltorv er ikke stedet for træer og bynatur. Disse grønne elementer kan bedre gives plads i nogle af byens mindre byrum, fx på Hjultorv og Dania, hvorfra sigtelinjer mod Herlufsholmskoven kan understøttes gennem ny og supplerende træbeplantning. I forhold til at opretholde en historisk kontinuitet i bymidten, vurderes det at være vigtigt, at Axeltorv, Hjultorv, Torvestræde og Ramsherred fortsat kan opleves som centrale og levende handelsgader/byrum.

Man kan også overveje om Ringstedgade handelsmæssigt bør løftes, fordi den tidligere har været en central handelsgade, og om erhvervslejemål i gadeforløb, der i et historisk perspektiv har rummet blandede funktioner med værksteder, småindustri, boliger, værtshuse, som vi ser det i fx Riddergade, Kindhestegade og Grønnegade, evt. kan omdannes til boliger. Flere steder er facaderne på de historiske huse ændret betragteligt for at kunne fungere til erhvervsformål - som det i dag er vanskeligt at finde lejetagere til, da der synes at være et stort overskud af erhvervslejemål i gadevendte stueetager i byen. Hvor dette er tilfældet, kan man give tilladelse til at ændre anvendelsen til boligformål og samtidig kræve, at facaden gives et udtryk, som er tættere på det oprindelige.

Kviste i to etager i Ringstedgade.

Axelhusparkeringens asfalt- og betonstensflader kunne blive et grønt rum i forbindelse med passage gennem byen mellem bymidten og skoven.

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING FOR KASERNE/KVÆGTORV

TERRÆN, STRUKTUR OG BEBYGGELSE

Grønnegades Kaserne: De topografiske forhold har dannet grundlag for Grønnegades Kasernes bebyggelsesstruktur og den militære anvendelse/bearbejdning af terrænet. Landskabet og kulturhistorien hænger uløseligt sammen. Skaterparkens rampeanlæg og den vildtvoksende beplantning skæmmer for udsyn fra Høje Plads og blokerer i tillæg for oplevelsen af områdets kulturhistoriske og landskabelige kvaliteter. Det samme gælder parkeringen på Ridepladsen.

Kvægtorvet: De relativt nye funktioner som i dag ligger på Kvægtorvet knytter ikke an til historien. Koblingen til den omgivende bys bebyggelsesstruktur og typologi er begrænset og de få rester af terræn, som findes i området, fremstår mærkeligt uintegrerede i sammenhængen. Ved Daases Slippe møder bagsiden af Kvikly-bygningen, med gård til vareindlevering, en bagside i form af Ringstedgades baggårde og en indeklemt privat parkeringsplads. Her er et potentiale for forbedring, så bagsidepræget elimineres og arealet udnyttes bedre.

Høje Plads på Grønnegades Kaserne med skaterramper.

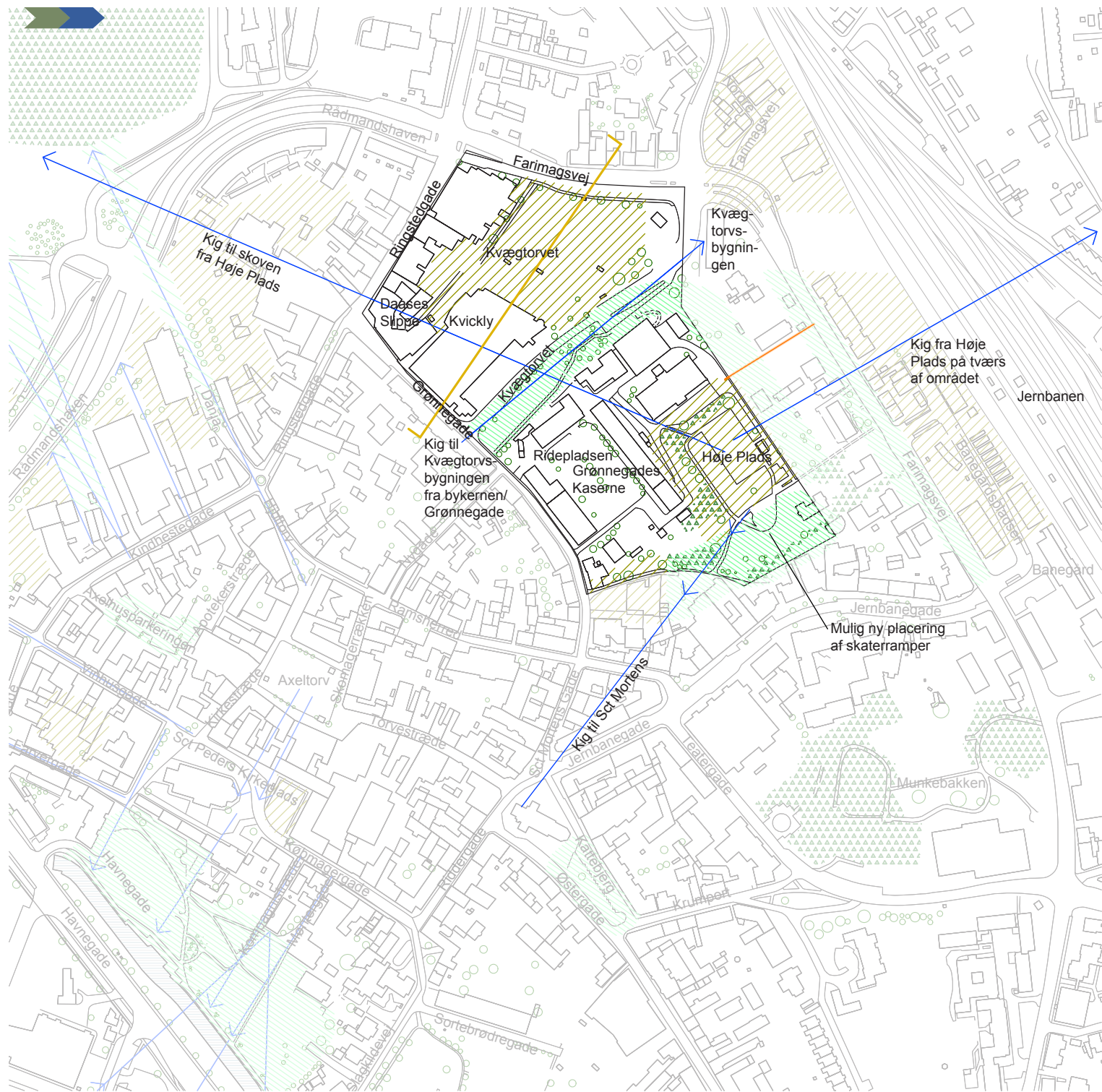
ANBEFALINGER: TERRÆN, STRUKTUR OG BEBYGGELSE

I kaserneområdet bør man være opmærksom på, at landskabet og bebyggelsen hænger uløseligt sammen. Både når man indtænker nye funktioner, men også, når man vedligeholder og plejer beplantningen. Åsen skal behandles som et markant og grønt landskabselement i byen, når der laves nye interventioner, som griber ind i terrænet ved kaserne. Eksisterende bebyggelse kan godt gives nye anvendelser, men de skal indpasse sig og understøtte sammenhængene, således at bygningen fortsat fremstår som en del af det samlede kulturmiljø. Det kan være gennem istandsættelse af byggeri, etablering af nyt byggeri, etablering af støttemure, reparation af gamle eller anlæggelse af nye belægninger, reparation eller etablering af nye stier, ramper eller trappeanlæg, evt. i forbindelse med en ny adgangssti til Høje Plads fra Farimagsvvej.

Skaterramperne ved Høje Plads, som pt. beslaglægger hele det flade plateau, der engang fungerede som kaserneens øksercitsplads, kan med fordel skubbes til det kuperede parkareal på kaserne længst mod syd, hvor man kan udnytte og integrere områdets terrænfald direkte i funktionerne. Friholdelse af pladsen, vil sammen med tiltag som synliggør områdets markante terræn, understøtte fortællingen om militæranlæggets historie og særlige placering. Høje Plads var, mens området fortsat fungerede som kaserne, et ophøjet sted, både helt konkret og metaforisk. Mindre tiltag vil kunne gøre at pladsen igen markerer sig som et sådant.

Kvægtorvet, med, til venstre, skråningen til Grønnegades Kaserne, hvorpå teatrets garderobe-/foyerbygning er placeret.

Anbefalinger for Kaserne/Kvægtorv 1:4000

- /// Mulighedsrum: Reparationspotentiale/fortætning/oprødning
- /// Potentiale for at fremkalde topografien som en synlig/mærkbar kvalitet
- Eksisterende træer og skov
- Forslag til at styrke og udvide eksisterende stisystem
- ← Sigtelinje/visuel forbindelse
- Sigtelinje til kirketårne
- Snitlinje

Principsnit med anbefalinger for Kaserne/Kvægtorv 1:2000

På Grønnegades Kaserne opleves terrænets hældning. Dette er jævnet ud til et plateau med parkeringsplads.

Bebyggelsen mellem Kvickly og Ringstedgades bagsidepræg.

Parkerede biler på kaserneområdet gør det vanskeligt at se og forstå sammenhængen mellem bebyggelse og terræn. Man kan vurdere om parkeringen kan flyttes ud, så kasernens pladser kan bruges på en måde, som bedre formidler områdets historie og/eller kan bruges til aktiviteter, som aktivt understøtter og indgår som en del af kulturcentrets arbejde/tilbud.

På Kvægtorvet mod Farimagsgade er der et potentiale for by-reparation, evt. gennem tilføjelse af nyt byggeri, som understøtter betydningen af det historiske og flytning af funktioner, der er i konflikt hermed, fx tankstationen og skurene til indkøbsvogne.

Det er vigtigt at nyt byggeri her:

- knytter an til og genforbinder området med den øvrige by, ved at underlægge sig den skala og monumentalitet, som Kvægtorvsbygningen har.
- i størrelse og typologi at matche nabobygningerne på den modsatte side af Farimagsgade og i Ringstedgade.
- ikke placeres så de skjuler/dækker for åsen.

Man bør undersøge, om Daases Slippe kan udvides, så der etableres en større passage – et urbant byrum, i hvilket man indtænker og inddrager Kvicklys vareindleveringsgård, eller en del heraf, og integrerer den private parkeringsplads, samt baghuset, Ringstedgade 18, samt den lille rest af åsen som fortsat findes her. Endvidere vil lukningen af Kvicklys vareindlevering på denne side kunne gøre det mere attraktivt at bygge boliger mod Farimagsgade, og på den måde udnytte det identificerede mulighedsrum.

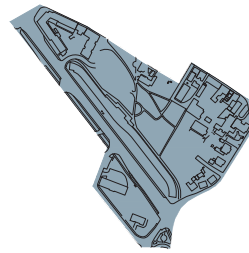
Passagen Daases Slippe mellem Ringstedgade/Grønnegade og Kvægtorvet. Her ses områdets terrænregulering i form af støttemure og niveauskift, som opdeler og udvisker fornemmelsen af landskabets oprindelige forløb.

Bebyggelsen på den anden side af Farimagsgade, som ligger ud mod Kvægtorvs parkeringsplads ved Kvickly.

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING FOR BREDSTRÆDEKVARTERET

ANBEFALINGER: TERRÆN, STRUKTUR, BEBYGGELSE OG FORBINDELSER

Når man kommer fra havnen, fungerer det grønne parkdrag ovenfor åen som en slags præsentationsbakke for den historiske teglstensbebyggelse, i hvilken Sct. Peders Kirke er det naturlige centrum. Historien præsenteres på flotteste vis, løftet frem af terrænet, der hæver sig. Men når man kommer fra byen og skal til havnen, blokeres de vigtige sigte- og gangforbindelser mod vandet bl.a. af tværgående beplantningsbælter af klippede bøgehække. Det fremstår uhensigtsmæssigt, og det anbefales, at parkdraget gives en ny landskabsarkitektonisk bearbejdning, som i højere grad forbinder by og å, og evt. genfremkalder sporene af de stræder, og den matrikulære struktur, som i tidens løb er blevet sløffet.

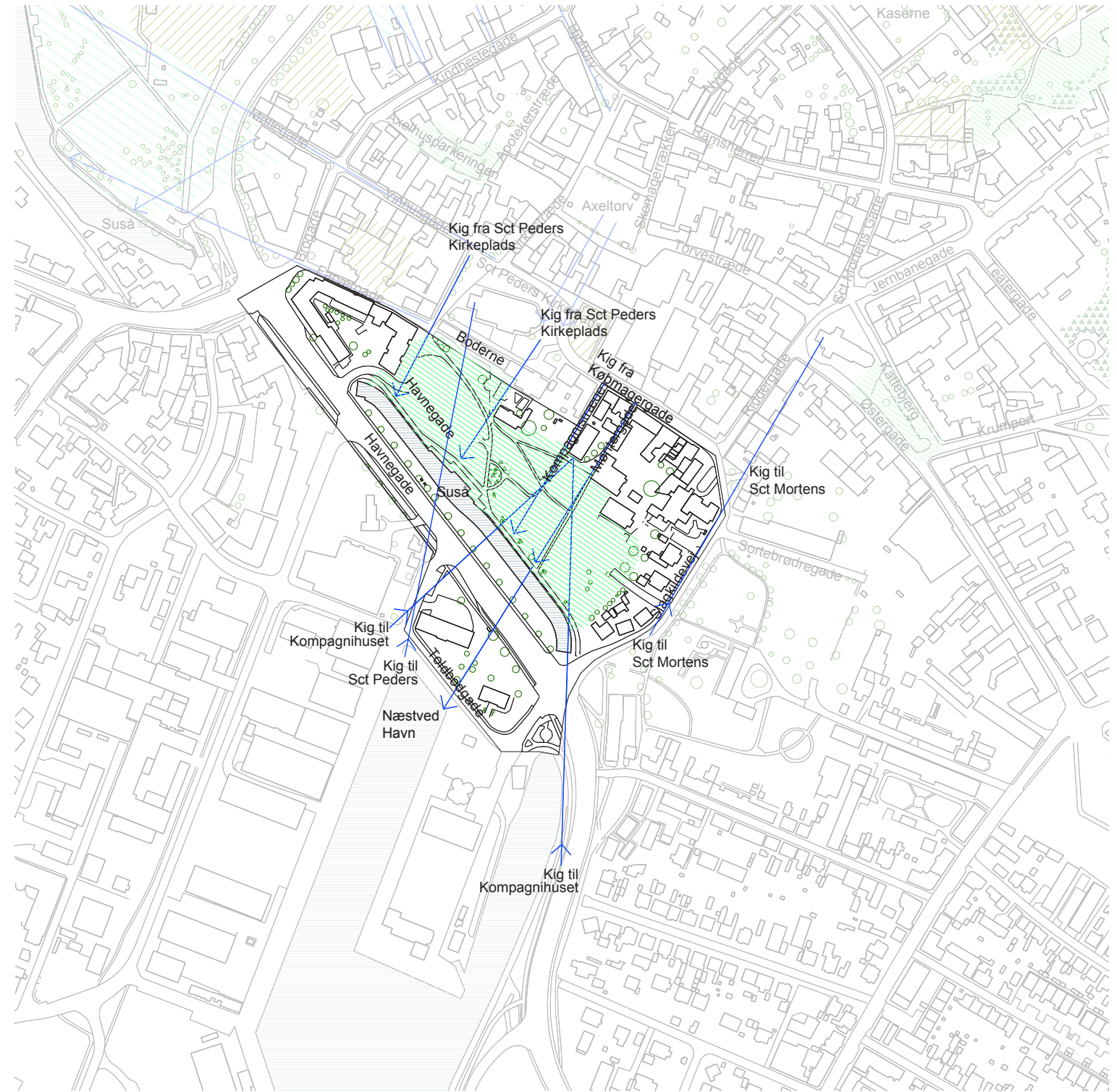
Havnebygningen og toldkammerbygningen er vigtige brikker i fortællingen om Næstveds havnehistorie, og i tillæg af høj arkitektonisk værdi. De bør derfor bevares og gives et relevant indhold, der kan sikre dem en fortsat eksistens. Udearealerne omkring og imellem de to bygninger bør bearbejdes, så der er et uforstyrret kig til havnen. De klippede bøgehække må også her vige pladsen for andre landskabelige løsninger evt. med træer, der indrammer og guider de vigtige forbindelser mellem by og vand. Det er også af stor betydning at der ikke opføres nyt byggeri, som blokerer for kig til - eller konkurrerer med skalaen på - Sct. Peders Kirkes tårn.

Parkeringsanlæg ved Susåen ved Havnegade. Landskabsbearbejdning og bøgehække spærrer for oplevelsen af åen og af terrænets hældning.

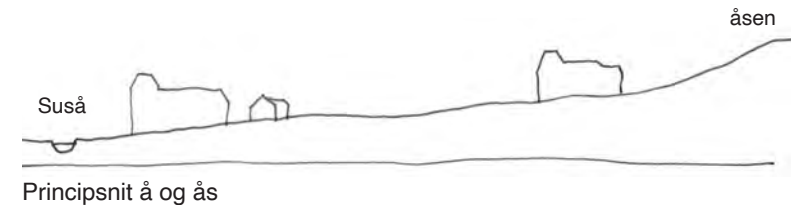

Både Sct. Peders og Sct. Mortens kirketårne ses fra havnen, og her fra hhv. toldkammerbygningen og Slagkildevej.

Anbefalinger for Bredstrædekvarteret 1:4000

- Potentiale for at fremkalde topografien som en synlig/mærkbar kvalitet
- Eksisterende træer og skov
- Sigtelinjer til å og havn
- Sigtelinje til kirketårne og kompagnihuset

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING FOR JERNBANEKVARTERET

ANBEFALINGER: TERRÆN/BEBYGGELSE

JERNBANEGADE

I Jernbanegade ligger en perlerække af historicistiske monumentalbygninger i røde tegl. De er opført i en vigtig periode i byens historie. Derfor bør man værne om dem. Ikke bare som en samling af enkeltbygninger med høj bevaringsværdi, men som et samlet kulturmiljø, en historisk bebyggelse med en tæt sammenhæng til det omgivende terræn.

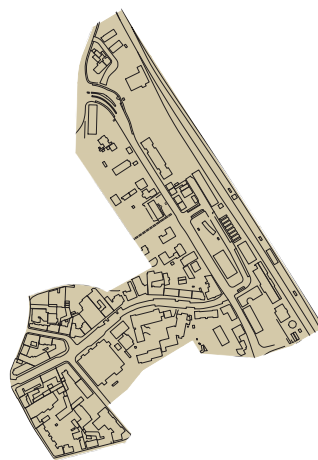
STRIBEN VED JERNBANEN

'Striben' omfatter bebyggelsen i området mellem Farimagsvej og banen. Området fremstår uden nogen stærk indre sammenhæng, måske fordi bebyggelsen er af forskellig alder, opført i forskellig skala og med forskelligt program. Her vurderes der at være et mulighedsrum for udvikling og gentænkning af den eksisterende situation.

Flere af de funktioner, som ligger i området i dag, flyttes, og trafikken lægges om og/eller koncentrerer i ét vejforløb, så der ikke er to veje, der begge løber parallelt med banen og varetager samme funktion. Området udvikles efter en samlet plan.

De vigtigste kulturarvshensyn i en ny udvikling af 'striben' mod banen omhandler: Terræn og mødet mellem en ny bebyggelse og den historiske bebyggelses skala og typologi.

De imponante bygninger, der ligger på rad og række med åsen som bagtæppe, bevares. 'Striben' kan udvikles med ny bebyggelse, sammen med den eksisterende, på vestsiden af Farimagsvej. Gaderummet mellem bygningerne kan oparbejdes som et grønt og evt. bilfrit parkstrøg, der kan accentuere den bagvedliggende ås, så den i højere grad kan opleves som et vigtigt og grønt landskabselement i byen. Terrænets læsbarhed er vigtig, bygninger skal tilpasses terrænet, ikke omvendt.

Jernbanegade, hvor bygningerne stort set er fra samme tidsperiode og alle er i røde tegl.

Vestsiden af Farimagsvej, hvis bygninger ligger op ad åsen.

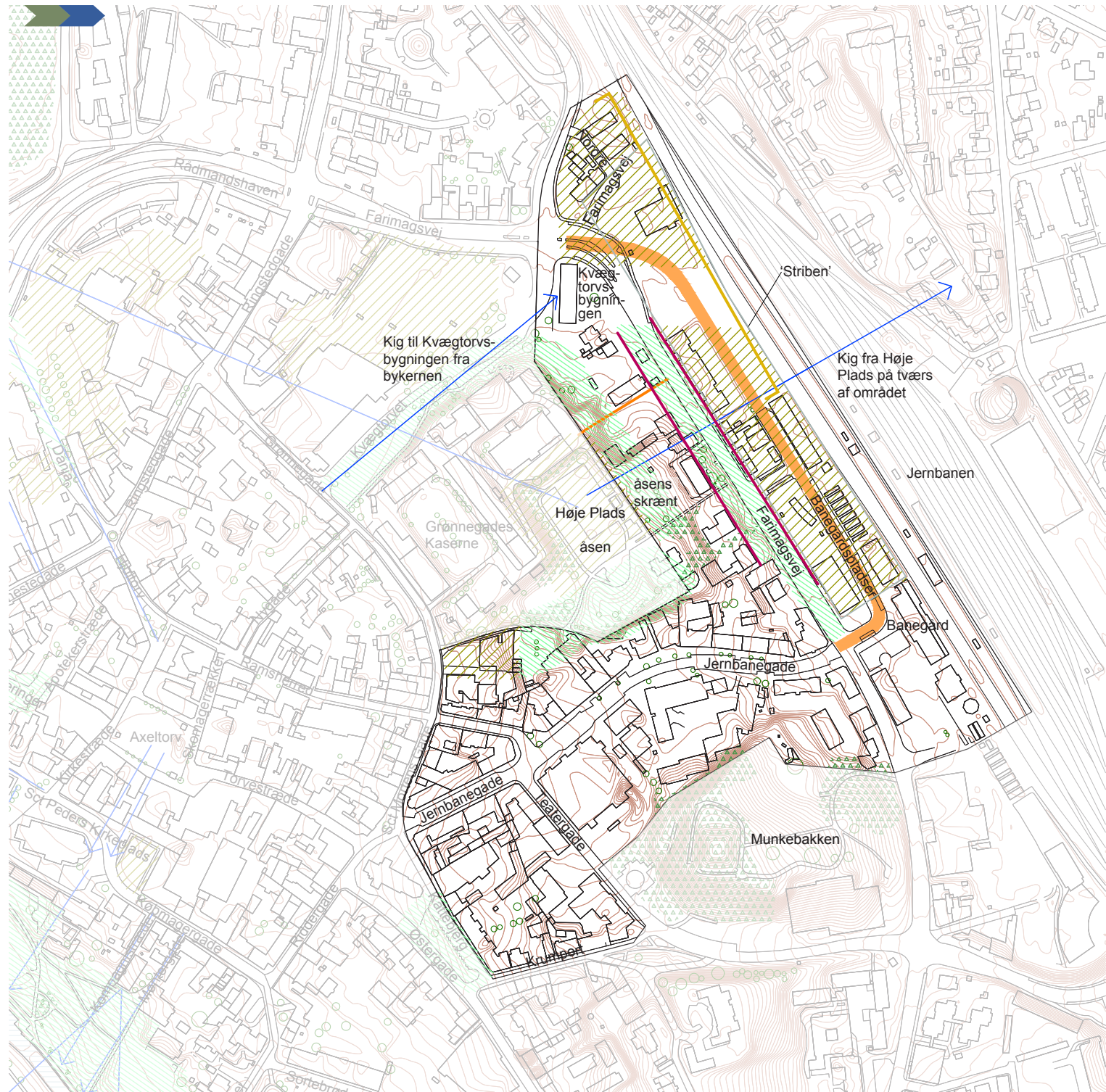
Farimagsvej. Til højre "striben" på østsiden mod jernbanen.

Hjørnet af kaserneområdets - og åsens - terrænspring, syd for Kvægtorvsbygningen. Kanten af åsen fremstår usammenhængende og rodet ligesom arealet nedenfor.

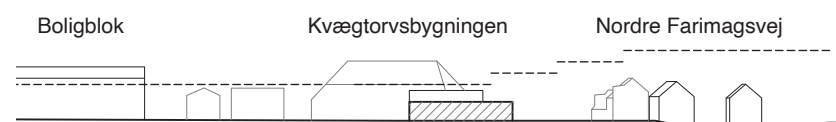
Åsens kant mod Farimagsvej, hvor bygninger er blevet revet ned og står med et slidt, kaotisk udtryk

Anbefalinger for Jernbanekvarteret 1:4000

- //// Mulighedsrum: Reparationspotentiale/fortætning/oprydning
- /// Begrønning og potentiale for at fremkalde topografien som en synlig/mærkbar kvalitet
- Eksisterende træer og skov
- Forslag til at styrke og udvide eksisterende stisystem
- Retningslinjer for facader, linjer og udtryk
- Mulig ny vejføring
- Sigtelinjer/visuelle forbindelser
- Koter
- Afgrænsning af området 'Striben'

— Snitlinje

Principalsnit med anbefalinger for byggehøjder i "striben" 1:2000

Nyt byggeri skal ikke, hverken i højde eller drøjde, matche eller overgå de historiske bygninger på vestsiden af Farimagssvej, væsentligst Kvægtorvsbygningen. Man kan, op mod Nordre Farimagssvej, ud mod banen, måske godt bygge op til fem-seks etager, men byggeriets højde skal aftrappes i mødet med Kvægtorvsbygningen på den anden side af vejen, se principsnit på side 58. Mod Farimagssvej er det vigtigt, at de enkelte bygningers fodaftryk ikke bliver for stort, og at deres højde underlægger sig den, som bebyggelsen på den anden side af vejen har.

De allerede nedrevne huse i bebyggelsen mod åsen, på vestsiden af Farimagssvej, bør erstattes med en ny fritliggende bebyggelse, der følger den facadelinje, som den eksisterende bebyggelse tegner, se kort. Der bør endvidere stilles skærpede krav til at ås-kanten reetableres, der hvor den er brudt og fragmenteret, således at åsen, set fra banen, er synlig som et grønt bagtæppe for bebyggelse.

En gentænkning af 'striben' øst for banen, vil, hvis udvikling og bevaring går hånd i hånd., kunne bidrage til at styrke Næstveds kulturarvs værdier. Det kræver en bevidst planlægningsindsats, hvor man holder fast i, at sammenhængen mellem terræn, matrikelstruktur, bebyggelsens skala og typologi/udtryk/materialitet er vigtig for Næstveds historiske identitet, ikke bare i selve bykernen, men også i dens periferi langs banen.

Fra busholdepladsen og jernbanen kig mod vestsiden af Farimagssvej, hvis monumentale bygninger ligger op ad åsen. Man kan ane skaterbanen på Høje Plads bag træerne.

VURDERINGER OG ANBEFALINGER FOR UDVIKLING OG BEVARING FOR RÅDMANDSHAVEN

TERRÆN OG STRUKTUR

Faldet i terræn ned mod åen er et karaktertræk ved byen, som pr. i dag er sløret af trafik og parkeringsløsninger. Biler fylder i det hele taget meget i delområdet Rådmandshaven. De store asfalterede flader, tilrettelagt for biltrafik og parkering, som findes på begge sider af Rådmandshaven, opleves, sammen med støttmure, hegn og hække, som en barriere for gående. Forholdene gør det imidlertid ikke alene svært at bevæge sig på tværs, men også at se og opleve byens landskabelige og topografiske udgangspunkt og de store landskabelige kvaliteter, som findes med en stor fredskov og en livgivende å tæt på bymidten.

ANBEFALINGER: TERRÆN/STRUKTUR

- Fald i terræn bør accentueres og ikke skjules af hække og støttmure.
- Den særegne matrikelstruktur, med lange, dybe matrikler, der løber mellem Kindhestegade og Ringstedgade og mod Rådmandshaven, vurderes at være af meget stor betydning for oplevelsen og formidlingen af byens historie.
- Antallet af parkeringspladser kan med fordel reduceres for at genfremkalde områdets landskabelige kvaliteter. Som mindstemål kan fladerne begrønnes.

STRUKTUR/BEBYGGELSE

Matrikuleringen af området mellem Kindhestegade, Ringstedgade og Rådmandshaven rækker langt tilbage i tid. Mange af husene er over tid blevet skiftet ud og erstattet med nye. Bebyggelsens tæthed er også øget, men skalaen og den matrikulære struktur fra middelalderen er forsat til stede i bydelen, dog tydeligst, når man bevæger sig fra centrum og ud. Mod Rådmandshaven går strukturen mere i opløsning, enten fordi man har bygget nyt eller lavet indgreb, der bryder med middelalderbebyggelsens matrikelstruktur og skala.

Parkeringsflade ved Rådmandshaven

Et tydeligt eksempel på de oprindelige lange matrikler mellem Ringstedgade/Kindhestegade og Rådmandshaven.

ANBEFALINGER: STRUKTUR/BEBYGGELSE

- Matrikelstrukturen kan og bør fastholdes og styrkes, der, hvor den er ved at fragmentere. Fortætning og by-reparation kan gå hånd i hånd.
- Nye bygninger skal fremkalde og følge den matrikulære struktur mellem Ringstedgade, Kindhestegade og Rådmandshaven. Det betyder, at ny bebyggelse skal følge og accentuere de oprindelige matriklers længderetning.
- Bygningstypologien for nyt tilføjet byggeri kan være sammensat, men skalaen bør underlægge sig den, som de historiske huse i Kindhestegade og Ringstedgade har. Nye for- og baghuse bør derfor ikke være højere end tre fulde etager. Tagene bør udformes med en fast ubrudt gesimslinje. Der bør ikke gives tilladelse til hævede tagopbygninger og etablering af kviste i to lag.
- Der bør på strækningen mellem Kindhestegade og Ringstedgade og mod Rådmandshaven være forbud mod yderligere sam-matrikuleringer.

FORBINDELSER

Som vist igennem hele denne analyse, har forholdet mellem ås, å, havn, skov og by været helt vitalt for Næstveds historiske udvikling, og det er også tydeligt i dette delområde, bl.a. med Wittusens gård i Møllegade, der henvender sig direkte mod åen, se kort på den følgende side.

ANBEFALINGER: FORBINDELSER

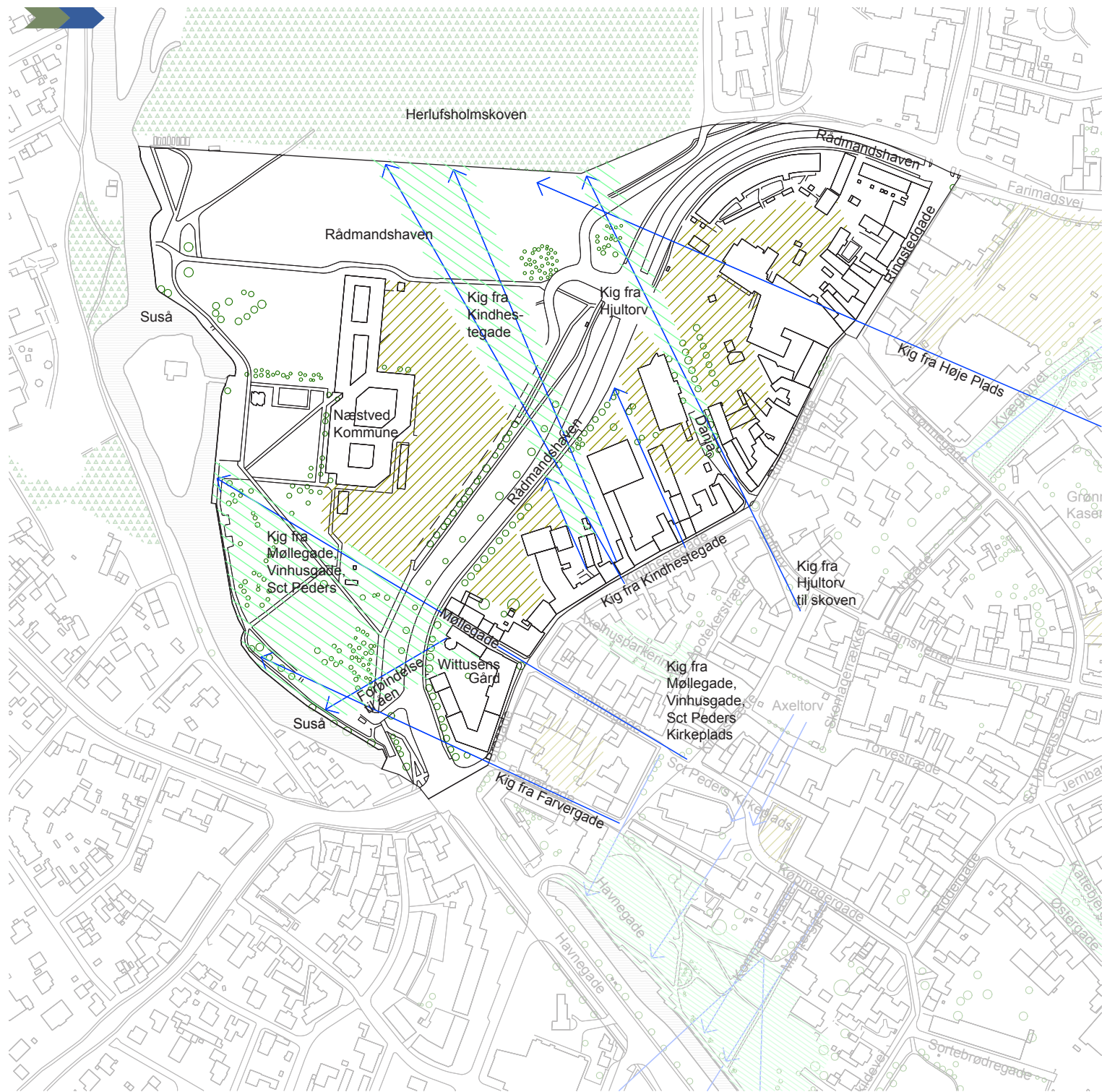
- Hække og hegn, der blokerer sigte- og ganglinjer, markeret på kort (side 62), fjernes.
- Vil man i delområdet Rådmandshaven udnytte det rekreative og historieformidlende potentiale, der er knyttet til byens topografiske udgangspunkt, skal man i det fremadrettede plan- og udviklingsarbejde arbejde med at reetablere og åbne forbindelser - visuelle og fysiske - som følger delområdet gamle matrikelstruktur på tværs af Rådmandshaven til åen og skoven.
- Lukkede porte åbnes og allerede eksisterende passager gennem de dybe matrikler gøres offentlige på udvalgte steder.
- Koblingen mellem by og landskab kan yderligere styrkes, hvis forbindelserne ledsages af træer og dermed knytter direkte an til skoven.

Eksempel på baghuse på bagsiden af Ringstedgade, mod Rådmandsparken

Forbindelser i Rådmandshaven mod skoven og åen.

Anbefalinger for delområdet Rådmandshaven 1:4000

- /// Mulighedsrum: Reparationspotentiale/fortætning/oprydning
- /// Grøn forbindelse: friholdes og begrønnes
- Eksisterende træer og skov
- Sigtelinje til/mellem å, skov og by

BEBYGGELSE - KULTURARVSVÆRDIER PÅ BYGNINGSNIVEAU Syd for Rådmandshaven

Wittusens Gård, der er en købmansgård fra 1800-tallet, beliggende i Brogade og langs Møllegade, er fredet, men udover den, er der på enkeltbygningsniveau, hvad angår bevaringsværdier, ingen højdespringere i delområdet. Næstved Tidendes facade i Ringstedgade 13, er med sin righoldige dekoration i glaserede tegl, produceret lokalt på Kählers værksted, er et vidnesbyrd om byens udviklingshistorie, selvom den er skæmmet af den omfattende om- og tilbygning, som den undergik i 2002.

Kulturarvsværdierne i dette delområde er primært knyttet til matrikuleringen, gadestrukturen, bebyggelsens skala, typologi og materialitet (anbefalinger står derfor ovenfor).

Nord for Rådmandshaven

Kommunens administrationscenter i Rådmandshaven er typisk for sin tid, både hvad angår formsprog og program, bl.a. med store asfalterede flader rundt om bygningen, som er forbeholdt parkerede biler. Bygningskomplekset markerer sig både på delområdeniveau og på byniveau som det, i arkitektonisk forstand, mest vellykkede og helstøbte byggeri fra nyere tid.

ANBEFALINGER: BEBYGGELSE

Arealet ved Næstved kommunes administrationsbygninger i Rådmandshaven kan godt fortættes med respekt for de kulturarvsværdier som er knyttet til det eksisterende anlæg. Nyt byggeri bør derfor tilpasse sig til Rådmandshave-byggeriet i både skala, typologi og evt. også hvad angår materialer. Det er vigtigt at sikre, at der fortsat er kig til Herlufsholmskoven langs med de matrikelskel og veje, som løber mellem Kindhestegade og Rådmandshaven.

Wittusens Gård, set fra Rådmandshaven

Næstved Tidende-bygningen ved den lille pladsdannelse for enden af Grønnegade.

Rådmandshaven, kommunens administrationsbygning, med parkeringsarealer.

KILDER

BØGER

Andersen, Aage: Middelalderbyen Næstved, 1987.
Hansen, Palle Birk: Næstved, byens Opståen og tidlige udvikling, 1984
Hansen, Palle Birk: Axeltorv, 2005
Hansen, Palle Birk: Bod og bolig: boderne i Næstved, 2024
Michelsen, F.: Næstved 1870, Da banen kom til Næstved, 1935.
Michelsen, F.: Kasernen på Sandbjerget, 1982.
Smith, Otto: Næstved 1135-1935, 1935.

ARTIKLER

Nilsson, Tommy: "Teglværker i Danmark" - <https://www.jernbanen.dk/artikler.php?artno=63> (download d.13. jan. 2025)
Christensen, Johs. T.: "Fra de små teglværker" Bd. I: Historisk samfund for Sorø Amt XXIII, 1935 - <http://histvestsj.dk/wp-content/uploads/2018/11/1935-3-Fra-de-smaa-Teglværker.pdf> (download d.13. jan. 2025)

RAPPORTER

Næstved Kommuneatlas, Bevaringsværdier i byer og bygninger, Miljøministeriet 1991
100 Kulturmiljøer i Næstved Kommune, Næstved Kommune 2010 - <https://www.naestved.dk/media/sxupt3uo/100-kulturmiljoeer-i-naestved-kommune.pdf>

DIGITALE ARKIVER/NETSIDER

DIVE-analyse, Riksantikvaren.no; <https://riksantikvaren.no/veileder/dive-kulturhistorisk-stedsanalyse/>
Danmark set fra luften, Det Kgl. Bibliotek. <https://www.kb.dk/danmarksetfraluften> (download d.13. jan. 2025)
Danmarks Kirker, Nationalmuseet; <http://danmarkskirker.natmus.dk/praestoe/skt-mortens-kirke> (download d.13. jan. 2025)
Danske Bjerge; <https://danskebjerge.dk/skabelsen3.htm> (download d.13. jan. 2025)
Dansk fotohistorie 1839-1939 - ved arkitekt og fotohistoriker Ann Vibeke Knudsen; <https://www.fotohistorie.com> (download d.13. jan. 2025)
Google; <https://www.google.dk/maps> (download d.13. Jan. 2025)
Liv og Levn – arkiv, Næstved Museumsforening; <https://naestved-museumsforening.dk/vidensarkivet/liv-levn> (download d.13. jan. 2025)
KRAK; <https://map.krak.dk> (download d.13. jan. 2025)
Næstved Arkiverne, herunder også Næstved Billeder, Næstved Kommune; <https://www.naestvedarkiverne.dk> (download d.13. jan. 2025)
Næstved BorgerGIS; <https://webkort.naestved.dk/spatialmap> (download d.13. jan. 2025)
Næstved Havn; <https://www.naestvedhavn.dk/om-havnen/naestved-havns-historie> (download d.13. jan. 2025)
Næstved historisk set – ved Peter Louman (historiker og amatørfotograf) <https://pedalo.dk> (download d.13. jan. 2025)
Kort og luftfotos fra SDFI; Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur (<https://kortoverblik.dk/spatialmap>) (download d.13. jan. 2025)
Miljøministeriets database over nationale geologiske interesseområder <https://miljoegis.mim.dk/spatialmap>
Palle Birk Hansen: <https://pallebirk.dk/pbh-menupunkt/velkommen/NÆSTVED OG OMEGN> (download d.13. jan. 2025)
Slots og Kulturstyrelsens Hjemmeside; <https://silks.dk> (download d.13. jan. 2025)